

Riga Nordic University

International scientific conference

**SOCIAL SCIENCES
UNDER GLOBAL CRISES**

March 4–5, 2026

Head of organising committee:

Romans Djakons – Dr.sc.ing., Professor, Academician, Chairman of the Board of Riga Nordic University.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

Social Sciences Under Global Crises (March 4–5, 2026. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2026. 100 pages.

CONTENTS

SECTION 1. HISTORY OF UKRAINE

The Ukrainian Revolution of 1917–1921 as the First Attempt
at Modern Independence

Halaburda I. I. 6

The Orange Revolution – an international “test of democracy”

Kobets Ye. A. 10

Vilnius summit – catalyst of the revolution of dignity

Mosin O. V. 13

Radzivil map – an important source for the study of the history of Ukrainian
stateship and culture

Nikolaiuk T. A. 16

SECTION 2. WORLD HISTORY

Türkiye economic and energy relations with the South Caucasus countries

Leyla Vagif gizi 22

Research and commentary of Caucasian historians on the Karabakh conflict

Huseinova Konul Ramiz gizi 26

Spread of islam in Japan

Sofieva Kemale M. 29

SECTION 3. THEORY AND HISTORY OF POLITICS

Influence of conflicts on cultural heritage and the role of UNESCO

Akbarli Narmin Farzali 33

The impact of migration on demography in early modern Europe

Hagverdi Ulviyya 36

SECTION 4. WORLD POLITICS

Azerbaijan and Ukraine: new dynamics of strategic partnership

Afandiyeva Aygul Fikrat 39

Institutional paralysis of the organization for security and co-operation in Europe,
the problem of the russian federation’s veto power, and the Swiss chairpersonship
of the OSCE in 2026

Yemchuk A. A., Nesteruk K. S. 42

The role of public diplomacy in shaping state resilience in international crises

Kruglyuk I. V. 45

«Strategic neutrality»: the position of the countries of the global south on the Russian-Ukrainian war Moiseieva T. M.	48
The formation of Poland's historical culture and the impact of its instrumentalization in relations with Ukraine Poplavskiy S. Yu.	52
European practices of forming the international image of states in the context of democratic transformations and modern challenges Tkachuk V. D.	57
The role of ideology in international relations Frolov S. V.	60
Lobbying as a tool for realizing the national interests of the Visegrad group countries in the process of European integration Chornopyskyi V. I.	63
 SECTIONS 5. POLITICS IN UKRAINE	
Civic initiatives as a mechanism for social mobilization and democratic development of Ukraine Herman M. V.	66
 SECTION 6. POLITICAL PR, ADVERTISING AND MANAGEMENT	
Artificial intelligence in political communications: opportunities and risks Marchuk V. V.	70
 SECTIONS 7. DYNAMICS OF MODERN CULTURE	
Mykola Zhulinsky's exhibition project «Knots» at the Prykarpattia art museum as a representation of existential and axiocultural dynamics contemporary society Kachmar O. V., Kuzenko P. Ya.	73
 SECTION 8. PHILOSOPHICAL PROBLEMS OF EDUCATION	
Professionally-focused philosophy teaching at university level Didenko L. V.	79
 SECTION 9. ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SOCIETY	
Representation of Justice In Popular Culture Zahoruiko S. V.	84

Pricing policy in healthcare institutions as a factor of resilience under BANI and SHIVA paradigms Zohrabian K. M.	87
The politics of memory as an instrument of consolidation in modern Ukrainian society Kushko I. S.	90
Ideologemes, values and practices of conservatism in modern Ukraine Stepyko M. T.	95

SECTION 1. HISTORY OF UKRAINE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-1>

THE UKRAINIAN REVOLUTION OF 1917–1921 AS THE FIRST ATTEMPT AT MODERN INDEPENDENCE

УКРАЇНЬСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917–1921 РОКІВ ЯК ПЕРША СПРОБА МОДЕРНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Halaburda I. I.

*Teacher of General Education Subjects
Separate Structural Unit Zhytomyr
Automobile and Highway Professional
College of National
Transport University
Zhytomyr, Ukraine*

Галабурда І. І.

*викладач загальноосвітніх дисциплін
Відокремлений Структурний
Підрозділ Житомирський
автомобільно-дорожній фаховий
коледж Національного
транспортного університету
м. Житомир, Україна*

Осмилення подій 1917–1921 років у сучасній науковій парадигмі дозволяє трактувати цей період не просто як хронологічний відрізок соціальних заворушень, а як фундаментальну віху в процесі тривалої державної генези. Ця епоха стала першою в історії ХХ століття масштабною спробою легітимізації української суб'єктності через створення модерних політичних інститутів та розбудову національної армії. Саме в цей час відбулася трансформація етнографічної маси в політичну націю, яка заявила про своє право на самовизначення в умовах колапсу імперських структур. Варто розуміти, що тогочасні державотворчі процеси заклали ідеологічний фундамент, на якому через десятиліття постала сучасна незалежна Україна.

Дослідження Української революції вимагає аналізу діяльності таких провідних інституцій, як Інститут історії України НАНУ та КНУ імені Тараса Шевченка. Масштабний науковий форум 2017 року об'єднав дослідників із багатьох країн для дискусії про природу та наслідки тогочасних подій. Підтримка заходу Українським інститутом національної пам'яті та Програмою імені П. Яцика підкреслила стратегічну значущість теми для національної ідентичності. Учасники констатували, що сучасне суспільство зберігає стійкий інтерес до цієї складної і багатогранної сторінки минулого [1, с. 209].

Сучасна історіографія розглядає Українську революцію як автономний процес із власними цілями, а не епізод російської смуті. Новітні дослідження подолали радянські ідеологічні нашарування, що тривалий час нівелювали національний зміст боротьби. Академічна спільнота наголошує на необхідності повної деколонізації історичної пам'яті про події 1917–1921 років. Відмова від кліше «громадянська війна» дозволяє трактувати цей період як війну за незалежність проти більшовицької агресії.

Концептуальне бачення революції як «Революції Гідності» початку ХХ століття було запропоноване істориком Марком фон Гагеном, який вказав на співвідношення імперського виміру та української державності. Він наголосив, що український рух, на відміну від російського, мав чітко виражену демократичну спрямованість і прагнення до парламентаризму. Особливістю українського шляху було намагання поєднати соціальні очікування селянства з національними інтересами інтелігенції. Зазначений підхід робить досвід УНР унікальним у контексті східноєвропейських трансформацій того часу [4, с. 128].

Становлення національної державності в період 1917–1921 років відбувалося у декількох ключових вимірах:

1. Формування представницької влади в особі Української Центральної Ради під провідом Михайла Грушевського.
2. Дипломатичне визнання України на міжнародній арені, зокрема через підписання Берестейського мирного договору.
3. Створення регулярних збройних сил та розбудова власної фінансово-адміністративної системи.
4. Проголошення Соборності через Акт Злуки УНР та ЗУНР, що стало найвищою точкою національної консолідації.

Лютнева революція в Петрограді стала лише зовнішнім каталізатором, що вивільнив потужну енергію українського визвольного руху, який визрівав десятиліттями. Створення Центральної Ради 7 (20) березня 1917 року ознаменувало появу альтернативного центру влади, який швидко здобув довіру мільйонів. Голова УЦР Михайло Грушевський зумів перетворити цей орган із координаційного комітету на повноправний передпарламент. Масові маніфестації в Києві підтвердили готовність народу до радикальних політичних змін та автономії.

Еволюція революції продемонструвала гнучкість українських еліт у пошуках форм державного устрою. Шлях від автономістських вимог до повної незалежності Четвертого Універсалу засвідчив неможливість співіснування з імперським центром. Генеральний секретаріат на чолі з Володимиром Винниченком став першим модерним урядом, відповідальним за управління в хаосі війни. Попри зовнішній тиск

та ультиматуми, українська влада продовжувала системно розбудувати державні інституції.

Військовий аспект революції відіграв вирішальну роль у спробі захисту суверенітету, попри внутрішні дискусії щодо доцільності регулярної армії. Формування полків імені Богдана Хмельницького та Павла Полуботка свідчило про високий рівень національної свідомості серед військових. Михайло Ковальчук та інші дослідники підкреслюють, що оборона УНР від більшовицької навали наприкінці 1917 року була героїчним, хоч і недостатньо організованим актом самозахисту. Без належної мілітарної підтримки політичні декларації Центральної Ради залишалися вразливими перед грубою силою загарбників [3, с. 86].

Регіональний вимір революційних подій охоплював територію від Одеси до Чернігова, демонструючи соборницький характер руху. Зокрема, на півдні України активно працювали губернські з'їзди, а на Буковині восени 1918 року відбувалося становлення української влади всупереч претензіям сусідніх держав. Історія Холодноярської республіки як символ тривалого селянського опору доводить, що ідея незалежності була глибоко вкорінена в народній свідомості, а не лише в кабінетах політиків.

Геополітичний контекст Української революції визначався падінням великих імперій та формуванням нового світового порядку в Східній Європі. Спроби створення коаліцій, як-от польсько-український союз 1920 року, були зумовлені необхідністю протистояти червоному імперіалізму. Дослідник Ян Яцек Бруський розглядає цей союз як реальний, хоч і втрачений шанс на зміну балансу сил у регіоні. Поразка України у цій боротьбі мала катастрофічні наслідки не лише для українців, але й для стабільності всієї Європи в міжвоєнний період [5, с. 67].

Аналіз поразки Визвольних змагань вказує на фатальне поєднання зовнішньої агресії та внутрішнього розколу. Владислав Верстюк зазначає, що суперечність між національними та соціальними цілями дезорієтувала частину суспільства. Більшовицька пропаганда вміло експлуатувала гасла про землю, приховуючи свої окупаційні наміри. Однак термін «громадянська війна» є некоректним, оскільки основою конфлікту була збройна інтервенція Радянської Росії.

Досвід Західноукраїнської Народної Республіки додав революції суттєвий компонент правової традиції та високого рівня державної організації. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича акцентує увагу на тому, що ЗУНР продемонструвала зразок ефективного функціонування армії та адміністрації. Об'єднання УНР і ЗУНР в січні

1919 року стало актом великого історичного значення, який заперечив будь-які спроби поділу українських земель.

Сьогодні Українська революція 1917–1921 років сприймається як «лабораторія державності», де випробовувалися різні моделі політичного устрою. Учасники міжнародних конференцій наголошують, що цей період створив установчий міф сучасної України, наповнений героїзмом та трагізмом. Спадщина УНР, що зберігалася в еміграції та була передана незалежній Україні у 1992 році, підтверджує неперервність нашої державної традиції. Дослідження цього періоду продовжує залишатися актуальним завданням для деколонізації української історії та зміцнення національної ідентичності [2, с. 74].

Отже, Українська революція 1917–1921 років стала визначальним етапом модерного державотворення, що трансформував національну ідею в конкретні політичні форми. Попри військову поразку, вона створила прецедент тривалого існування незалежної України, що унеможливило повне поглинання нації імперським проектом.

Література:

1. Басара-Тилишак Г. Б., Скальський В. В. Міжнародна наукова конференція «Революція, державність, нація: Україна на шляху самоствердження (1917–1921 рр.)». *Український історичний журнал*. 2017. № 3. С. 208–213.
2. Бевз Т. «Українська революція» у науковому дискурсі: суперечності оцінок і висновків. *Наукові записки*. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2017. Вип. 5–6 (91–92). С. 68–80.
3. Верстюк В. Ф. Нариси історії української революції 1917–1921 років : у 2 кн. НАН України, Ін-т історії України. Київ : Наукова думка, 2011. Кн. 1. 390 с.
4. Власюк С. О. Українська революція 1917–1921 рр. в державній політиці пам'яті сучасної України : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Нац. ун-т «Острозька академія». Острог, 2020. 256 с.
5. Литвин В. М. Українська революція 1917–1921 років і сучасність: незасвоєні уроки. *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 9. С. 60–73.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-2>

**THE ORANGE REVOLUTION – AN INTERNATIONAL
«TEST OF DEMOCRACY»**

**ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ – МІЖНАРОДНИЙ
«ТЕСТ ДЕМОКРАТІЇ»**

Kobets Ye. A.

*PhD Student at the History Department
Petro Mohyla Black Sea National
University
Mykolaiv, Ukraine*

Кобець Є. А.

*аспірант кафедри історії
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили
м. Миколаїв, Україна*

Після проголошення незалежності у 1991 р. Україна задекларувала європейський напрям розвитку як стратегічну мету державної політики. Проте протягом двох десятиліть цей курс залишався нестабільним, залежним від внутрішньополітичних змін та зовнішньополітичної кон'юнктури. Європейська інтеграція не набула безперервного інституційного характеру, а демократичні трансформації розвивалися нерівномірно, що зумовлювало періодичні кризи легітимності як усередині країни, так і на міжнародній арені.

Президентські вибори в Україні 2004 р. стали першою масштабною кризою політичної легітимності після здобуття незалежності, яка мала чітко виражений міжнародний вимір. Масові фальсифікації під час другого туру голосування 21 листопада 2004 р. були зафіксовані не лише українськими спостерігачами, а й авторитетними міжнародними місіями, насамперед Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (ODIHR), яке у своїй попередній оцінці заявило, що другий тур виборів аналогічно до першого «не відповідав значній кількості зобов'язань ОБСЄ, стандартів Ради Європи та інших європейських стандартів демократичних виборів» [1]. Отже, було заявлено, що Україна як держава-учасниця ОБСЄ не дотрималася взятих на себе зобов'язань у межах організації під час проведення президентських виборів 2004 р.

Щодо вищезазначеного, показовими видаються заяви європейських високопосадовців, які безпосередньо вивчали питання якості проведення виборів. Так, почесний президент Парламентської асамблеї ОБСЄ та спеціальний координатор короткострокових спостерігачів Брюс Джордж, наголосив, що другий тур виборів не усунув системних недоліків, зафіксованих під час першого голосування. На його думку, виборчий процес й надалі не відповідав міжнародним стандартам

демократичних виборів через систематичне зловживання адміністративним ресурсом та очевидну медійну упередженість на користь чинного тоді Прем'єр-міністра.

У свою чергу, голова делегації Парламентської асамблеї Ради Європи Дорос Христулудіс, відзначив окремі позитивні зрушення порівняно з першим туром, зокрема проведення публічних дебатів між головними кандидатами та часткове покращення балансу в медіа-висвітленні. Водночас, він підкреслив, що різка, конфронтаційна риторика кампанії напередодні другого туру істотно підірвала загальне враження від виборчого процесу.

На відсутність суттєвого покращення виборчого процесу між двома турами звернув увагу керівник делегації Європейського парламенту Марек Маціей Сівец. Разом із тим, він позитивно оцінив зростання інтересу громадян до виборів та активну участь суспільства, що, на його думку, свідчило про наявність сильного демократичного потенціалу в країні.

Луціо Малан, голова делегації Парламентської асамблеї НАТО, висловив серйозне занепокоєння щодо достовірності результатів голосування, звернувши увагу на аномально високі показники явки в окремих регіонах, які не узгоджувалися з нормальними виборчими практиками та викликали підозри у маніпуляціях. Як приклад, явка в окремих територіальних виборчих комісіях у Донецьку, що перевищувала 98,5%, нереалістично зросла на 21% порівняно з першим туром [1].

Нарешті, керівник довгострокової місії спостереження ОБСЄ / БДПЛ Геерт-Гінріх Аренс, визнав конкурентний характер виборів, але водночас наголосив на відсутності рівних умов для учасників кампанії.

Висновки та коментарі високопосадовців загалом відображали настрої Міжнародної місії зі спостереження за виборами (ІЕОМ), у складі якої працювали 563 міжнародних спостерігачів, що представляли основні інституції європейського та євроатлантичного демократичного простору. Пізніше, факт відступу України від загально визнаних демократичних стандартів волевиявлення було підтверджено й у фінальному звіті ОБСЄ від 11 травня 2005 р. [2].

Саме висновки ОБСЄ створили підґрунтя для міжнародного реагування. Європейський Союз та Сполучені Штати упродовж кількох днів після оголошення результатів виборів утримувалися від офіційного визнання перемоги Віктора Януковича, що було нетиповим для попередньої практики відносин із Києвом. Фактично демократичність виборчого процесу в Україні стала ключовою передумовою політичного визнання нової влади. Оцінка ОБСЄ ґрунтувалася не лише на загальних порушеннях стандартів, а й на системних зловживаннях

під час голосування та підрахунку голосів, що унеможливило визнання результатів як легітимних [3].

Ця позиція була закріплена резолюцією Європейського парламенту від 29 листопада 2004 р., яка відмовилася визнавати результати виборів і підтримала проведення повторного другого туру за участі міжнародних спостерігачів. Отже, демократична процедура вперше стала формальною передумовою міжнародного політичного визнання української влади [4].

Таким чином, Помаранчева революція стала своєрідним міжнародним «тестом демократії» не лише для України, а й для західних установ та організацій, які мусили визначити, чи готові вони вийти за межі традиційної політики невтручання у внутрішні справи суверенної держави та поставити під сумнів формально оголошені результати виборів.

Література:

1. Second round of Ukrainian election failed to address election irregularities and lacked transparency. URL: <https://odihr.osce.org/odihr/elections/56979> (Дата звернення: 19.02.2026).

2. UKRAINE. PRESIDENTIAL ELECTION. 31 October, 21 November and 26 December 2004. URL: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/5/f/14673.pdf> (Дата звернення: 19.02.2026).

3. INTERNATIONAL ELECTION OBSERVATION MISSION. Presidential Election (Second Round), Ukraine – 21 November 2004. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/election-observation/election-observation-statements/ukraine/statements-25/1489-2004-presidential-second-round/file> (Дата звернення: 19.02.2026).

4. European Parliament resolution on Ukraine. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-6-2004-0202_EN.html (Дата звернення: 25.02.2026).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-3>

VILNIUS SUMMIT – CATALYST OF THE REVOLUTION OF DIGNITY

ВІЛЬНЮСЬКИЙ САМІТ – КАТАЛІЗАТОР РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Mosin O. V.

*PhD Student at the History Department
Petro Mohyla Black Sea National
University
Mykolaiv, Ukraine*

Mosin O. B.

*аспірант кафедри історії
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили
м. Миколаїв, Україна*

Починаючи з серпня 1991 р. в Україні відбувалося протистояння двох протилежних напрямів цивілізаційного розвитку:

По-перше, прагнення інтегруватися в Європу, що мало сприяти демократизації країни й мінімізації економічної та політичної залежності від Москви.

По-друге, повернення країни у сферу впливу Російської Федерації та входження в економічний і політичний союз із нею.

Прагнення Російської Федерації зберігати абсолютний вплив на Україну через численні маніпуляції навколо державної мови, регіональних особливостей, розвитку політики національної пам'яті, а також через фінансування та вербування українських політиків, дії яких контролювала Москва, і придушення громадянських прав та свобод стало ключовим чинником, що викликав найбільші масові протести у сучасній історії України – Помаранчеву революцію 2004 р. та Революцію Гідності 2013–2014 рр. [1].

Революція Гідності стала визначальною подією у новітній історії України. Спонтанні і мирні акції протесту, які почалися восени 2013 р. після відмови тодішнього керівництва держави підписати Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, швидко перетворилися на всенародний рух і справжнє пробудження української нації, що вилилося у боротьбу українців за своє право на людську гідність і свободу. А також на справжню війну народу зі злочинною системою, що поставила собі за мету встановити авторитарний поліцейський режим із реальною перспективою поглинання Росією України як незалежної держави [2].

Справжні жє каталізатором став Вільнюський саміт Східного партнерства, який відбувся 28-29 листопада 2013 р. в м. Вільнюс (Литва), а також події, що настали за ним. Парафування Угоди

про асоціацію у 2012 р. створило ілюзію поступу, однак у листопаді 2013 р. президент В. Янукович відмовився підписати документ на саміті Східного партнерства у Вільнюсі.

21 листопада 2013 р. уряд прем'єр-міністра М. Азарова ухвалив постанову про призупинення підготовки до підписання Угоди про асоціацію, що стало безпосереднім сигналом відмови від підписання документа на саміті 28–29 листопада 2013 р. «З метою вжиття заходів щодо забезпечення національної безпеки України, більш детального вивчення та опрацювання комплексу заходів, які необхідно здійснити для відновлення втрачених обсягів виробництва та напрямів торговельно-економічних відносин з Російською Федерацією та іншими державами – членами Співдружності Незалежних Держав, формування належного рівня внутрішнього ринку, який забезпечував би паритетні відносини між Україною та державами – членами Європейського Союзу, що є базовим принципом міжнародного права і основою економічної безпеки держави:

1. Призупинити процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами – членами, з іншої сторони, і дію рішення Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2013 р. «Про підготовку до підписання проекту Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами – членами, з іншої сторони»» [3].

Це рішення було прийняте після інтенсивних переговорів українського керівництва з президентом Росії В. Путіним, супроводжувалося зростанням економічного тиску з боку Росії, й стало кульмінацією тривалого періоду невизначеної легітимності та водночас точкою остаточного розриву між символічним визнанням та реальними зобов'язаннями. Фактично, відмова від підписання Угоди засвідчила ситуацію, за якої політичні витрати виконання умов європейської інтеграції перевищили для правлячої еліти очікувані вигоди.

Реакція ЄС була різко критичною: єврокомісар з питань розширення та політики сусідства Штефан Фюле скасував запланований візит до Києва [4], а обговорення фінансової допомоги ЄС було фактично призупинене, тоді як Росія невдовзі запропонувала Україні фінансову підтримку у вигляді придбання державних облігацій на суму \$15 млрд та зниження ціни на газ [5].

ЄС висловив глибоке розчарування, але не застосував жорстких санкцій, тоді як Росія надала Україні фінансову підтримку в обмін на відмову від європейського курсу. Саме цей момент зафіксував провал політики невизначеності: відсутність інституційного

закріплення демократичного вибору зробила його вразливим до зовнішнього тиску.

Відмова від підписання Угоди про асоціацію стала безпосереднім тригером масових протестів у Києві 24 листопада 2013 р. на Європейській площі відбулася найбільша проєвропейська акція з часів Помаранчевої революції, яка започаткувала хвилю протестів, що швидко переросли у Революцію Гідності.

Таким чином, 2013 рік позначив перехід від умовної міжнародної легітимації до відкритої кризи політичного визнання.

Отже, у 2010–2013 рр. український європейський вибір опинився в умовах відкритої конкуренції інтеграційних моделей ЄС та РФ. Політика умовності ЄС та економічний тиск Росії створили ситуацію стратегічної дилеми для українського керівництва, кульмінацією якої стала відмова від підписання Угоди про асоціацію у Вільнюсі. Цей момент продемонстрував вразливість демократичної системи в Україні і став каталізатором Революції Гідності.

Література:

1. Історичний контекст і передумови Революції Гідності та хроніка боротьби. URL: <https://gora-rada.gov.ua/istorychnyj-kontekst-i-pередumovu-revoliutsii-hidnosti-ta-khronika-borotby/> (Дата звернення: 25.02.2026).

2. Євромайдан. Передумови і початок. Цифровий архів Майдану 2013-2014 рр. URL: <https://digitalmaidan.org/history/euromaidan-pередumovu-i-rochatok> (Дата звернення: 25.02.2026).

3. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 21 листопада 2013 р. № 905-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2013-%D1%80#Text> (Дата звернення: 10.02.2026).

4. Association put on ice. URL: <https://www.dw.com/en/russian-threats-block-ukraine-eu-trade-deal/a-17244844> (Дата звернення: 18.02.2026).

5. Russia reaches deal with Ukraine on \$15 billion bailout. URL: <https://www.cnn.com/2013/12/17/russia-reaches-deal-with-ukraine-on-15-billion-bailout.html> (Дата звернення: 18.02.2026).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-4>

RADZIVILL MAP – AN IMPORTANT SOURCE FOR THE STUDY OF THE HISTORY OF UKRAINIAN STATESHIP AND CULTURE

МАПА РАДЗИВІЛЛА – ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ І КУЛЬТУРИ

Nikolaiuk T. A.

*PhD in Historical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Theory and History of Art
National Academy of Fine Arts and
Architecture
Kyiv, Ukraine*

Ніколаюк Т. А.

*кандидатка історичних наук,
доцентка,
доцентка кафедри теорії
та історії мистецтва
Національна академія
образотворчого мистецтва
і архітектури
м. Київ, Україна*

Для формування у майбутніх мистецтвознавців умінь та навичок аналізувати картографічні документи при вивченні курсу «Історія української державності і культури» в НАОМА авторка використовує автентичні історичні мапи. Наприклад, для з'ясування територій етнічного розташування русів-українців у складі Речі Посполитої після укладення Люблінської унії 1569 року застосовується так звана Мапа Радзивілла або в перекладі українською «*Детальний опис Великого князівства Литовського і решти країн прилягаючих до нього, справа виконана і на світ видана завдяки труду, старанню і видатком найславетнішого і найяскравішого князя і пана Миколая Криштофа Радзивілла з Божої ласки князя Святої Римської імперії, на Олиці і Несвіжу, графа на Шидловцю і Міру і лицаря Святого Гробу Єрусалимського 1613 рік*» [рис. 1], та карта-врізка нижньої течії Дніпра, яка становить частину Радзивіллової карти (в перекладі українською «*Читачеві цього ми додаємо Борисфенський шлях з двох [частин], який належить до нашої географічної карти*»). [Рис.2]. Ця частина з'явилася окремим відбитком у другому виданні атласу Віллема Блау Appendix Theatri A. Ortelii et Atlantis G. Mercatoris 1631 року [1, с. 188–189].

Виконана відомим графіком Т. Маковським ця мапа друкувалася за кордоном. Перший відомий варіант цієї мапи у вигляді 4 настінних аркушів було надруковано в Амстердамі в 1613 р. Видавець мапи – голландець Віллем Янссон Блау (Willem Janszoon Blaeu; 1571–1638), з яким пов'язують «золотий вік» голландської картографії епохи

Великих географічних відкриттів (мапу видано під офіційним псевдо Блау). Гравером карти є Гессель Геррітц (Hessel Gerritz; 1581–1632) [1, с. 184].

Мапа ця була особливо популярна серед картографів XVII ст. Її безліч разів копіювали, поміщали у власні атласи, створювали на її основі власні карти.

Рис. 1. [3]

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Рис. 2. [4]

При ознайомленні з історією появи цієї карти студенти вивчають біографію її замовника - мецената князя Миколи-Кшиштофа Радзивілла на прізвисько Сирітка (1549–1616 рр.), чіми коштами вона була видрукувана. Для ретельного відтворення на майбутній мапі

географічних реалій М-К. Радзивілл (Сирітка) виділив кошти для подорожі графіку Томашу Маковському і знаому картографу Мацею Струбічу [1, с. 184].

Під час вивчення карти Радзивілла, увага студентів звертається на те, що більшість дослідників вважають її першим картографічним джерелом, у якому використана назва «Україна». Однак, висунуте припущення заперечується історикинею Н. Яковенко, яка вважає найдавнішою з нині відомих мап польсько-литовської держави із написом «Україна» (Ukraine) карту 1572 року, зроблену у Франції для молодшого брата французького короля - майбутнього польського короля Генриха Вalezи [5, с. 140]. При цьому студенти знайомляться із твердженням сучасної дослідниці Т. Лютої, яка заперечує тези Н. Яковенко і зазначає, що мапи 1572 року досі не виявлено [2].

Мапа дає уявлення про територію Великого Литовського князівства у складі Речі Посполитої після укладання Люблінської унії 1569 року. Воно займає територію від Балтійського моря (Balticum Mare) на півночі до Брацлава (Braclaiiv) на півдні, від витоків Вісли (Vistula) на заході до Чернігова (Czemihow) на сході. На мапі позначені державні кордони між Річчю Посполитою, Великим Московським князівством, Курляндським князівством, Лівонією, а також межі земель, воєводств, князівств [1, с. 184].

Карта охоплює значну територію України, в основному Правобережної, до лінії на півдні Снятин – Кам'янець – Брацлав – Черкаси. На карті виділено регіони України: Підляшшя, Червона Русь, Полісся, Волинь (Верхня та Нижня), Поділля, Покуття, Чернігово-Сіверщина й Київщина. На території України показано близько 250 населених пунктів, відбір повної передачі тогочасної мережі поселень [1, с. 184].

Також студентам демонструється позначений у Центральному Подніпров'ї між Ржищевом та Каневом (трохи нижче Києва) латиною надпис «*Volynia Vteririor quae tum Vkraina tum Nis ab altis vocitatur*» (Східна Волинь, яку звали також Україною та Низом), що доводить існування окремого українського етносу вже у ранньомодерний час.

Під час підготовки до практичного заняття, студенти обов'язково самостійно здійснюють переклад підписів на карті, оскільки вони мають цікаву історичну інформацію. Наприклад, на карті біля топоніму *Podlesia* присутній надпис: «*Підлиця (Podlesia), інші називають Полісся (Polesia), місцеві жителі називають Полісся (Polesio), є частиною Литви, і межує з Волинню, лісиста і болотиста, від того і назва отримала. Мед та риба в такому достатку, що всі сусідні краї вживають рибу звідси. Сушать на повітрі і виставляють на продаж*».

До того ж, студенти обов'язково звертаються до вивчення додаткової частини мапи Радзивілла – зображення нижньої течії Дніпра, яка

знаходиться у вільному доступі на сайті Національної бібліотеки Франції [4].

Студентам пропонується самостійно здійснити переклад інформації, яка міститься у картуші цього додаткового зображення Дніпра, і оповідає про українських козаків: *«Про козаків. Козаки – це група солдатів, змішаних з приватними особами, позбавленими благородства, що уникають кріпосного права. Раніше вони використовували легку зброю, звичайно ж, луки, списи, легкі гармати. Тепер вони використовують фортеці і всі види [зброї], що не використалися в попередні роки. Вони ведуть життя в Порохаче або Катаракті(?), на Дніпровських островах, які схильні до впливу будь-яких итормів під дахом. Вони знаходяться під командуванням начальника польських військ. Лідера обирають між собою, їх легко усунути з посади, і коли їм не вдається домогтися успіху в подальших справах, вони іноді вбивають. І коли вони страждають від нестачі заробітної плати, вони прагнуть потай вторгнутися в сусідні міста і повернутися, обтяжені здобиччю, як коли, під командуванням Підкови, вони розграбували і розорили місто турецького імператора Техина в Молдові. Однак, якщо у них немає можливості поїсти, вони настільки жадні й вимогливі в своїх рідних країнах, що іноді їх дикі атаки з ураженням придушуються»*. Наприкінці відбувається остаточне обговорення із студентами питання щодо причин появи у картуші цієї карти негативних характеристик щодо діяльності українських козаків.

Вище викладена авторкою методика картографічного аналізу мап дозволяє покращити рівень вивчення студентами польсько-литовської доби як складової історії української державності і культури.

Література:

1. Вавричин М. Г. Україна на стародавніх картах: кінець XV – перша половина XVII ст. Київ : ДНВП "Картографія", 2004. 208 с.
2. Люта Т. Ю. IMAGO URBIS: Київ на стародавніх мапах. Харків – Київ : Видавець Олександр Савчук, 2017. 192 с. URL: <https://krytyka.com/ua/reviews/imago-urbis-kyuiv-na-starodavnikh-mapakh/print> (дата звернення: 15.03.2025).
3. Томаш Маковський, Віллем Блау. Magni Ducatus Lithvaniae, Caeterarumque Regionum Illi Adiacentium Exacta Descriptio Illss mi. ac Excellss mi. Principis et Dni. D.Nicolai Christophori Radziwil D.G.Olijcae ac in Nieswies Ducis, S. Rom. Imperrii Principis in Szylowiec ac Mir Comititis et S.Sepulehri Hierosolimitani Militis etc. opera.cura et impensis facta ac in lucem editaa. Amsterodami: excudebat Guilhelmus Janssonius, Anno 1613. *Проект Vkraina.com.ua* : веб-сайт. URL: https://www.vkraina.com.ua/ua/maps#1613_1 (дата звернення: 24.02.2026).

4. Томаш Маковський, Віллем Янсон Блау. *Lectori s. Hunc boryfthenis tractum ut ad nostram geographiæ tabulam adjicianus duo nos præcipue impulerunt...* Amsterodami, Anno 1643. [ark:/12148/cb40635764h](https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb40635764h) *Bibliothèque Nationale de France* : веб-сайт. URL: <https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb40635764h> (дата звернення: 16.02.2026).

5. Яковенко Н. М. Від «Русі» до «України» (назви й самоназви української території). *Історичний атлас України. Найдавніше минуле, Русь (Київська держава. Галицько-Волинська держава)* / керівник проекту й автор упорядник Ю. Лоза. Київ, 2010. С. 140.

SECTION 2. WORLD HISTORY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-5>

TÜRKIYE ECONOMIC AND ENERGY RELATIONS WITH THE SOUTH CAUCASUS COUNTRIES

Leyla Vagif gizi

PhD in History

Baku State University

Baku, Azerbaijan

In the early 1990s, significant global changes, including the collapse of the USSR and the global socialist system, the emergence of numerous independent states, and the end of the Cold War, led to the formation of a “new world order.” The emerging situation provided favorable conditions for the South Caucasus republics, which occupy a strategic geopolitical position, to actively participate in the international relations system and global integration processes.

In 1991, the dissolution of the Soviet Union and the attainment of state independence by the South Caucasus republics led to fundamental changes in the global economy and the social and political development of the region. Simultaneously, conditions were established for major powers to exert political, economic, and cultural influence in the region.

The South Caucasus is situated in a favorable position along the shortest routes from Europe to the countries of Central Asia. The region's location between two seas, its abundant energy resources, strategic position, and role as an energy corridor expand its international relations. Today, a significant portion of the increasing freight traffic between Central Asia and European countries, along with the renewed Silk Road, passes through this region.

In terms of language, religion, and culture, the country closest to this region is undoubtedly the Republic of Türkiye. Since the early 1990s, Türkiye policy in the region has been based on peace, friendly neighborliness, and economic advancement in its relations with the South Caucasus countries. It is shall be noted that Türkiye was among the first states to recognize the independence of Azerbaijan, Georgia, and Armenia following the dissolution of the USSR.

Türkiye economic cooperation and reciprocal investments with countries such as Azerbaijan and Georgia, which are among the most developed in the Caucasus, have significantly strengthened their close relations.

Relations among these countries encompass not only political and cultural ties but also close cooperation in energy, trade, transportation, and infrastructure sectors.

The first major manifestation of strategic cooperation between Türkiye and Azerbaijan was the participation of the Turkish Petroleum Corporation in the consortium of foreign oil companies during the signing of the “Contract of the Century” on September 20, 1994.

Türkiye economic policy in the South Caucasus plays a crucial role not only in the development of the regional economy but also in facilitating the integration of the region’s economies into the global economic system.

One of the most important factors in Türkiye relations with the South Caucasus republics is cooperation in the energy sector. The energy factor has become a central element of Türkiye regional policy. In terms of diversifying energy resources in the South Caucasus, Türkiye has achieved significant success by implementing pipeline projects that traverse its territory. This successful beginning in the energy sector was marked by the construction of the Baku–Tbilisi–Ceyhan (BTC) pipeline and the delivery of Azerbaijani oil to global markets via the port of Ceyhan. The BTC pipeline starts in Azerbaijan (from the Sangachal terminal), passes through Georgia and Türkiye, and extends to the Ceyhan marine terminal on Türkiye Mediterranean coast.

Azerbaijani oil transported via the BTC pipeline reached Türkiye Ceyhan terminal on May 28, 2006, and on June 4, the first tanker loaded with Caspian oil departed from the Ceyhan terminal to global markets [2, s. 5; 8]. The passage of the pipeline through Georgian territory has made the country an integral part of the regional energy infrastructure.

It is well known that the Central Asian region also attracts the geopolitical and strategic interests of the United States and Türkiye. For the implementation of this strategy, Azerbaijan serves as an “open door” and a transit hub due to its geographic position, while Georgia functions solely as a transit route in economic terms [1, s. 165]. For many years, Türkiye has been Georgia’s primary strategic and trade partner. In addition, close cooperation has been established between the countries in the fields of energy, economy, education, and culture.

Following the collapse of the USSR, Georgia’s independence began amidst conflict. As a result of the war between Russia and Georgia in August 2008, Russia recognized the independence of Abkhazia and South Ossetia. Türkiye supported Georgia’s territorial integrity and did not recognize the independence of Abkhazia and South Ossetia.

However, Türkiye focus on the Nagorno-Karabakh issues in its South Caucasus policy prevented it from risking direct confrontation with Russia over problems in Georgian territories. With the support of Azerbaijan,

Türkiye, the United States, and other partner states, conditions were created for the oil pipeline to pass through Georgian territory [3].

The opening of the Çıldır-Aktaş border, the construction of the Kars – Tbilisi – Baku railway, and the modernization of Batumi airport, among similar projects, provide significant contributions to the development of economic relations among these countries [4. s. 149]. This bilateral cooperation has gradually evolved into a trilateral economic and energy partnership that also includes Azerbaijan.

Currently, energy and transportation infrastructure projects jointly implemented by Azerbaijan, Türkiye, and Georgia – including the Baku – Tbilisi – Ceyhan, Baku – Tbilisi – Erzurum, Baku – Tbilisi – Kars pipelines, as well as the TAP and TANAP oil and gas pipelines – hold strategic and economic significance for European Union countries. Within the framework of the Middle Corridor, the Lapis Lazuli transit route also plays an important role in driving the economic progress of regional states. On November 15, 2017, in Turkmenistan, the governments of Türkiye, Georgia, Azerbaijan, Turkmenistan, and Afghanistan signed an agreement on the Lapis Lazuli (Lazurite Route) International Transit Corridor. The corridor aims to reduce regional dependencies and establish an alternative transportation route.

Another project connected to the Middle Corridor is the Zangezur corridor. The Zangezur corridor project has entered a new phase within the context of normalizing diplomatic relations between Türkiye and Armenia. Although Türkiye officially recognized Armenia's independence on December 16, 1991, following the dissolution of the USSR, Armenia began presenting “territorial” and “genocide” claims against Türkiye. Due to these claims, as well as the occupation of Azerbaijani territories, the establishment of diplomatic and economic relations between the two countries was not possible.

Diplomatic relations between the two countries have been effectively suspended since 1993. Although the Zurich Protocols signed in 2009 were considered an important step towards normalization, the documents could not advance to the ratification stage. In light of new regional realities emerging after 2020, the parties appointed special representatives to resume dialogue. This process is considered significant for strengthening regional stability, reopening borders, and expanding economic cooperation.

The conclusion of the Second Nagorno-Karabakh War in 2020 made the opening of communications in the region one of the primary priorities on the international agenda. In this context, the Zangezur corridor holds strategic importance for expanding transit potential in the South Caucasus and is regarded as a transportation link capable of significantly increasing trade turnover and deepening regional economic integration.

Participation in this initiative holds particular significance for Armenia. The long-standing closure of its borders with Türkiye and Azerbaijan has left the country excluded from the region's major transportation and energy projects, consequently limiting its opportunities for integration into regional economic processes [5].

The political and economic strength of the Caucasus region is also important for Türkiye. Türkiye geoeconomic and energy policies in the South Caucasus positively influence both the growth of its economic power and the strengthening of its position in international relations.

References:

1. Nəşibov, E. ABŞ və Türkiyənin Qafqaz geosiyasi regionunda strateji maraqları və Azərbaycan Respublikası. Bakı, Çıraq, 2006, 310 s.
2. Şaban, İ. Bakı-Tiflis-Ceyhan (BTC) Azərbaycanın əsas neft ixrac kəməri, 2006–2022 Faktlar, Sənədlər və Rəqəmlər Toplusu. Bakı, TEAS Press Nəşriyyat evi, 2023, 152 s.
3. Məmmədov Z. Əliyeva, R. Türkiyənin Cənubi Qafqaz siyasəti: problemlər və perspektivlər. URL: https://www.academia.edu/46435372/Turkiy%C9%99nin_C%C9%99nubi_Qafqaz_siyas%C9%99ti_probleml%C9%99r_v%C9%99_perspektiv%C9%99r. 2026
4. Yelda Demirağ. Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye-Gürcistan İlişkileri. Cild 22, № 088, 2025 URL: <https://www.ir-journal.com/storage/media/3087/01HBS87BNWCE009SHJX3ZKN0GT.pdf>
5. Olesya Vartanyan. Why Armenia is striving to normalize relations with Turkey. July 1, 2025. URL: <https://carnegieendowment.org/ru/russia-eurasia/politika/2025/06/armenia-turkiye-rapprochement>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-6>

RESEARCH AND COMMENTARY OF CAUCASIAN HISTORIANS ON THE KARABAKH CONFLICT

Huseinova Konul Ramiz gizi

*History Teacher
Azerbaijan State Pedagogical College
Baku, Azerbaijan*

Works of Azerbaijani Researchers and Their Commentary.

In the study of the Nagorno-Karabakh issue, Mirza Bala Mammadzadeh's work *"The Armenians and Iran"*, published in Istanbul in 1927 [1. s. 280], remains relevant even today. Reading this work gives the impression that nearly a century has not passed since the events described.

Mammadzadeh, referring to the map of "Greater Armenia" published in 1919 by Armenian émigrés in America, notes that their absurd idea of a "Greater Armenia" was meant to encompass all territories in Turkey, Iran, and the Caucasus inhabited by Turks [1. s.30]. In the work *"The Republic of Azerbaijan: A Decade Equal to a Century (1991–2001)"* by Tahir Qafarov [2], special attention is given to the Karabakh War in the third chapter titled *"Obstacles to the Establishment of an Independent State"* [2, s. 86–137].

The author rightly emphasizes that the personnel and military equipment of Soviet army units stationed in Upper Karabakh provided substantial assistance to the Armenian armed groups [2. s.89]. The researcher notes that, with the support of the CIS military forces, Armenia and local Armenian bandit groups conducted large-scale military operations in Nagorno-Karabakh and seized several strategically advantageous positions. With Russia's close support, the occupation of Nagorno-Karabakh was further reinforced, leading to the establishment of the puppet "Nagorno-Karabakh Republic" by early September 1991 [2, s. 88–89].

Works of Armenian Historians and Their Commentary. Armenian scholars such as Q.B. Abramyan, Q.A. Ionesiyan, Q. Kocharian, and S. Avakyan, focusing on the social construction of the Nagorno-Karabakh Autonomous Oblast during the Soviet era, falsified its history to justify the "Greater Armenia" idea. However, some Armenian historians acknowledged facts. For instance, Bakhshi Ishkhanyan's *Peoples of the Caucasus* (1916) examined ethnic composition, population classification, and socio-economic analysis, recognizing Armenians' historical homeland as Asia Minor and describing Karabakh Armenians as Christian Albanians preserving their religion. In this work, the historian B. Ishkhanyan,

who studied the history of the peoples of the Caucasus, wrote that the true homeland of the Armenians lies in Asia Minor and that the Armenians living in Nagorno-Karabakh are, in fact, ancient Albanians who preserved the Christian faith. Ishkhanyan further noted that the rest of the population consisted of refugees from Iran and Turkey who turned Azerbaijani lands into a place of refuge to escape persecution and attacks [3, s. 44].

Indeed, research and contemporary sources confirm this. Except for a few episodic cases related to Armenians, evidence and documents show that their systematic migration to Northern Azerbaijan began only after the 1828 Treaty of Turkmenchay. This fact is also acknowledged by Armenian authors themselves, such as Parsamyan, Korkodyan, and Zori Balayan.

In his book *“The Hearth (Ocaq)”*, Zori Balayan himself admits it, writing: *“Yerevan is a city created before the eyes of one generation, its inhabitants being newcomers...”* [4, s.110]. He continues: *“I met with residents in seventy-five settlements. The exact founding date of most of these settlements is known — 1828.”* [4, s.119] and *“Almost all the people living in the region are from Kars and Van, Mush and Bitlis, and other provinces of Western Armenia.”* [4, s. 273].

Analysis of these works reveals a recurring narrative in which Armenians were portrayed as the ancient and indigenous population of Nagorno-Karabakh, supposedly entitled to join Armenia because of numerical majority and for their security. Armenian betrayal and hostility toward Azerbaijan were openly reflected in art and culture. For example, Gverk Emin’s 1978 film *Seven Songs About Armenia* (Mosfilm), S. Khanzadyan’s 1980s films jointly produced by Armenfilm and Mosfilm (*Star of Hope*), and L. Babajanyan’s *The Shore of Youth* (Lenfilm) all conveyed explicit anti-Azerbaijani messages. Similarly, Armenian sculptors, painters, and musicians depicted Armenians as oppressed and defenseless, reinforcing anti-Azerbaijani propaganda.

Historical Research on the Karabakh Problem Shows that the region’s ethnic and political situation, foreign interventions, and migration transfers were major sources of long-standing tension in Azerbaijani territories. Contemporary researchers propose political, economic, and regional cooperation solutions to resolve the conflict.

Modern Georgian Historians’ Approaches. Georgian researchers study Karabakh not only in the Azerbaijan-Armenia context but also within South Caucasus politics and geostrategy. For example, Emil Avdaliani, at Tbilisi State University, analyzes the 2020 Second Karabakh War from Georgia’s perspective in his article *Georgia and the Second Karabakh War*, showing how the war placed Georgia in a difficult geopolitical situation, affecting relations with neighbors and ethnic Azerbaijani and Armenian communities.

Ani Bukia, in her article “*Nagorno-Karabakh Conflict in the Context of South Caucasus Realpolitik*” [5, s.45], analyzes the conflict through the lens of South Caucasus realpolitik, demonstrating the influence of major powers such as the West and Russia. Giorgi Klimiashvili, in “*Political Roots and Ethnic-Political Dynamics of the Nagorno-Karabakh Conflict*” [6, s. 52], explores the underlying political causes and ethnic dimensions, while Giorgi Koberidze, in “*The 2020 Nagorno-Karabakh War: Regional Consequences for South Caucasus Geopolitics, Security, and Democracy*” [7, s.67], examines the geopolitical, military, and democratic implications of the 2020 war. Together, these scholars emphasize that the consequences of the conflict extend beyond Azerbaijani-Armenian relations, influencing Georgia’s national security and overall regional stability [7, s. 68].

Historical Foundations: The Karabakh region has been inhabited by the Azerbaijani people for centuries, and its historical and cultural heritage entirely belongs to the Azerbaijani nation. The creation of the Nagorno-Karabakh Autonomous Oblast and the intervention of foreign powers laid the groundwork for future Armenian territorial claims.

Critical Analysis of the Conflict: Comparative study of events, analysis of both local and international authors, and the identification of distortions and one-sided presentations allow for an objective assessment of the conflict.

In conclusion, the article demonstrates that a historical and political analysis of the Karabakh conflict is possible only through a multifaceted and comparative approach. Integrating diverse perspectives and research is essential for an objective understanding of events. This approach is important both scientifically and practically.

References:

1. Məmmədzadə, M.B. Ermənilər və İran. Köhnə ingilis əlifbasının tərcüməçisi, ön sözün və lüğətin müəllifi. A. Paşayev; Ed. M. Əsədova / M.B. Məmmədzadə. Bakı : Azər nəşr, 1993. 42 s.
2. Qaffarov, T. Azərbaycan Respublikası. Əsrə bərabər on il (1991-2001) / T. Qaffarov. Bakı : Tural-A, 2001. 328 s.
3. Իշխանյան, Բ. Կովկասի ժողովուրդներ: Կովկասի ժողովուրդների բնակչության կառուցվածքը, մասնագիտական խմբավորումը և հասարակական բաշխումը (Վիճակագրական և տնտեսական հետազոտություններ) / Բ. Իշխանյան: Տրոգրադ: Սկլ. izd. kn. mag. նախկին Մ. Վ. Պոպովա, 1917. 116 էջ:
4. Բալայան, Չ.Գ. Օչազ` [ակնարկներ Հայաստանի մասին]. 1984. 421 c.
5. Bukia, A. Nagorno-Karabakh Conflict in the Context of South Caucasus Realpolitik. *Caucasus International Journal*, 11(2), 2021, s. 35–52

6. Klimiashvili, G. Political Roots and Ethnic-Political Dynamics of the Nagorno-Karabakh Conflict. *Journal of Caucasus Studies*, 9(1), 2021, s.45–63.

7. Koberidze, G. The 2020 Nagorno-Karabakh War: Regional Consequences for South Caucasus Geopolitics, Security, and Democracy. *Georgian Review of International Affairs*, 12(1), 2022, s. 60–78.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-7>

SPREAD OF ISLAM IN JAPAN

Sofieva Kemale M.

Ph.D.,

*Associate Professor at the Department
of History of Asian-African Countries
Baku State University
Baku, Azerbaijan*

In the second half of the nineteenth century, the development of transportation, political relations, and international trade also influenced religious relations and contributed to their development. On the eve of the twentieth century, although Christianity dominated in Europe and Islam in the Middle East, that is why when Japan was mentioned, the first things that came to mind were Shinto, which had existed there since ancient times, and Buddhism, which later entered Japan. In addition, there were also relatively few Christians compared to the population during the Meiji period.

Japan's acquaintance with Muslims has a history of approximately more than 150 years. During the 265 year Tokugawa period, when the country was ruled by the samurai, relations, trade, and travel with other countries were almost restricted, effectively closing the country's borders to the world. Due to its geographical position, this situation could be maintained for a long time. Although this ensured peace in the country during that period, it also significantly delayed its acquaintance with many countries, cultures, and peoples of the world. After the arrival in 1853 of American ships at the port of Yokohama, which demanded that the opening of the country to trade, Japan opened territory to the outside world in commercial, political, and cultural terms. It is believed that the first Muslims who came to Japan were also traders. Up to the present time,

Muslim migrations to Japan from different countries have occurred at different times and for various reasons [4, p. 737].

The reign of Emperor Meiji in Japan (1868–1912) is considered as a period of planned modernization. The wars conducted during this period ensured that Japan was recognized as a world power. During this period of political and military developments, the Japanese also began to become more closely acquainted with Islam. For the first time, in 1877, the Japanese learned about Islam and the life of Muhammad through translations from Western sources. Although interest in Islam in Japan initially emerged within the framework of Western religious thought, its main development manifested itself in Ottoman–Japanese relations in the 1890's [1, p. 672].

Islam came to Japan not only through trade but also through diplomatic relations established with Muslim countries. According to historical documents, the first significant contact occurred at the end of the nineteenth century after diplomatic relations were established between Japan and the Ottoman Caliphate. At that time, both Japan and the Ottoman Empire, as Asian countries, faced increasing pressure from the West. As a result, mutual official visits between the two countries began. Despite the tragic incident experienced by the Turkish delegation returning from Japan in 1890, positive outcomes were achieved regarding the future of Islam in East Asia [3, p. 304].

The Ottoman Empire played a special role in the spread of Islam in Japan. As early as 1890, a delegation of 700 military specialists headed by Osman Pasha was sent to Japan by Sultan Abdul Hamid II on the Ertugrul frigate. After holding several meetings in Japan, including being received by the Emperor of Japan, the ship carrying the returning delegation encountered a storm near Osaka and sank. In this accident, 550 people, including the Sultan's brother and Osman Pasha, lost their lives. The remains of the sunken ship were transported to Istanbul by two Japanese ships. The deceased were buried in Japan, and a memorial monument was erected in their honor. Even today, their memory is commemorated every five years in Turkey and Japan. In 1891, the Japanese journalist Oshotaro Noda collected aid to help the families of the Turks who died in the 1890 disaster and, together with the survivors of the shipwreck, traveled to Istanbul and presented this assistance to the Ottoman authorities. On the shores of the Bosphorus Strait, the Japanese journalist was also received by Sultan Abdul Hamid II. While in Istanbul, Oshotaro Noda met an English Muslim named Abdullah Ghulam and, shortly after this meeting, converted to Islam and took the name Abdulhalim. He is considered the first Japanese to recognize Islam. In 1893, another Japanese, Yamada, brought the funds collected to help the families of the Turks who died in the 1890 disaster to Istanbul and during this visit converted to Islam,

taking the name Abdulkhalil. He is considered the second Japanese to convert to Islam. At the request of the Sultan, he remained in the Ottoman state and taught the Japanese language at a military school. The third Japanese to convert to Islam was the Christian merchant named Ahmad Agira. He converted to Islam in Bombay and, after returning to Japan, engaged in the propagation of Islam and closely participated in translating of the Qur'an into Japanese [2, p. 260].

After the first Sino-Japanese War in 1895, the Japanese encountered Muslim populations in the territories they occupied and began to learn about the ideas and movements influencing Muslims. At that time, they observed that Pan-Islamism and Pan-Turkism had come to the forefront, especially among the Turks. Pan-Islamism, based on the idea of Muslim unity against the attacks of Western Christian states, spread across a wide geographical area and was accepted as a powerful instrument used by the Ottoman state against imperialist powers. Japan, which sought to expand its influence in Asia, also attempted to use the political situation and the religious and political inclinations of the people in the region for its expansionism and initiated certain activities through Islam. Toward the twentieth century, Japanese Pan-Asianists and Muslim intellectuals shared common ideals in opposing Western imperialism and in promoting modernization while preserving their own cultures. This common ideology led some Islamists to turn toward Japan for certain purposes. One of the prominent figures in these connections with the Japanese in this political and ideological environment was the Kazan Tatar Muslim Abdirashid Ibrahim. He was a personality who possessed various qualities as a teacher, judge, writer-publicist, traveler, and politician. At a time when Japan was increasingly demonstrating its power among Asian states, Ibrahim Efendi decided to undertake a long journey due to persecution by the Russian government. In September 1908, he set out from Kazan and traveled through Siberia, Mongolia, Manchuria, Japan, Korea, China, India, the Hejaz, and the Middle East, completing his journey in Istanbul in 1910. He played a special role in the recognition and acceptance of Islam in Japan. During his stay in Japan, Abdirashid Ibrahim met many influential personalities, promoted Islam, and advocated that Eastern peoples should act together against Western colonialism [1, p. 672–673].

If Islam had spread among the Japanese, an important achievement would have been realized from a religious perspective. From a political perspective, a Japan that had embraced Islam could have become a strong support for oppressed Muslims, a serious threat to Western imperialists, and a firm ally for the Ottoman state.

References:

1. Barlak, H. Japonya'da İslâm Davetçisi Bir Türk: Abdürreşid İbrahim "Dinî Fikirleri ve Stratejisi". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 22, Sayı 3, 2020, s. 671–692.
2. Davudov, Q. Ş. Yaponiyada müsəlman icması: yaranması və fəaliyyəti. *Tarix və onun problemləri*, № 2, 2013, s. 260–264.
3. Fathil, F. Japonya ve Güney Kore'de İslam ve Müslüman Azınlıklar Yeni Türkiye, 96, 2017, s. 302–316.
4. Kocalan, E.B. Japonya'ya müsəlman göçü. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 2020, s. 733–757

SECTION 3. THEORY AND HISTORY OF POLITICS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-8>

INFLUENCE OF CONFLICTS ON CULTURAL HERITAGE AND THE ROLE OF UNESCO

Akbarli Narmin Farzali

*Doctoral student at the International Relations Department
Azerbaijan University of Languages
Baku, Azerbaijan*

Cultural heritage is also means of self-expression of a society. Its destruction leads to the weakening of national or ethnic identity, and sometimes increases the risk of cultural homogenization.

Addressing the impact of conflict on the destruction of cultural heritage is not limited to the capabilities of individual states. International organizations also play a crucial role, as this process requires international coordination, legal mechanisms and financial support. Their activities cover a wide range of activities, from preventive measures to post-conflict rehabilitation.

As we know the 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict is the first international treaty dedicated to safeguarding cultural heritage during war. Adopted by UNESCO in response to the widespread destruction of World War II, it establishes legal protections for cultural property, including monuments, museums, and archives. The Convention introduces measures like the Blue Shield emblem to mark protected sites and obligates nations to prevent damage, theft, and illicit trade of cultural objects. Two additional Protocols (1954 & 1999) strengthen enforcement, including rules against the seizure of cultural property and measures for post-conflict restitution [1].

Conflicts have a number of serious and multifaceted impacts on cultural heritage. These impacts encompass both tangible and intangible heritage elements and can have long-term consequences. The impact of conflicts on cultural heritage is not only material, but also social, psychological and political.

Physical destruction. During armed conflicts, historic cities, religious buildings, and archaeological sites are destroyed by bombing or deliberate vandalism. Even if such losses are repaired over time, they cannot be completely restored to their original state.

Illegal trade and looting. Weak control in conflict zones increases the smuggling of ancient artifacts. This leads to the loss of important information and also to the entry of the global cultural heritage market into the hands of criminal networks.

Humanitarian consequences. The destruction of cultural heritage often goes hand in hand with population displacement, social fragmentation, and the loss of cultural traditions.

The destruction of national identity. National identity is a collective form of self-awareness formed on the basis of the historical memory, language, religious, cultural values, traditions and symbols of a particular people. This identity is defined not only by political borders, but also by cultural and spiritual elements. The destruction of national identity during conflicts can be more widespread and systematic than direct physical violence [3].

I would like to present several examples illustrating the impact of conflicts on cultural heritage.

As a result of the large-scale war against Ukraine in 2022, the country's cultural heritage has faced serious threats. Historic cities, religious monuments, museums, and cultural infrastructure facilities have been damaged. In these circumstances, UNESCO has played an active role in protecting cultural heritage in Ukraine. Together with the UN Resident and Humanitarian Coordinator in Ukraine, UNESCO representative in Ukraine visited the Saint-Sophia Cathedral to assess the situation and discuss potential support for an in-depth structural analysis and emergency conservation measures [5].

During the Syrian conflict in 2015, the city came under the control of an armed extremist group, and a number of important monuments were deliberately blown up. The Palmyra incident demonstrated that the protection of cultural heritage during conflicts is not only a cultural issue, but also a matter of international security and identity. This fact reaffirmed the need for international organizations, especially UNESCO, to strengthen their preventive and operational intervention mechanisms in conflict zones [4].

As a result of the long-standing conflict between Azerbaijan and Armenia, tangible and intangible cultural heritage has been seriously damaged. During the occupation, historical monuments were destroyed, religious objects were desecrated, museum collections were looted, and architectural complexes were rendered unusable. The issue of carrying out restoration and conservation work in the liberated areas in accordance with international standards was discussed in cooperation with UNESCO. The organization's role is mainly related to technical expertise, objective assessment, and recommendations on the protection of cultural heritage [2].

UNESCO's work requires the consent of the parties. In active conflict zones: security risks; political tensions; and distrust between the parties can slow down or limit the organization's missions. This situation makes it even more sensitive for UNESCO to maintain a neutral and balanced position.

Conflicts both intensify and complicate UNESCO's work. The organization seeks to strike a balance between emergency intervention, diplomatic balance, and the application of legal mechanisms. Thus, while conflicts make UNESCO's role more relevant, they also make its work more sensitive and difficult from a political and practical perspective.

References:

1. Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-protection-cultural-property-event-armed-conflict-regulations-execution-convention>

2. Karabakh Region's Islamic Heritage Destroyed During Occupation: Presidential Representative <https://caspiannews.com/news-detail/karabakh-regions-islamic-heritage-destroyed-during-occupation-presidential-representative-2025-10-14-0/>

3. Introduction - The Impact of Conflict on Cultural Heritage: A Biographical Lens <https://www.cambridge.org/core/books/abs/war-and-cultural-heritage/impact-of-conflict-on-cultural-heritage-a-biographical-lens/35EA20BC20D84E93CE2722806FA81B25>

4. Palmyra: the modern destruction of an ancient city <https://smarthistory.org/palmyra-destruction-2/ssscsc>

5. UNESCO is deeply concerned about threats to World Heritage in Ukraine's capital <https://ukraine.un.org/en/296124-unesco-deeply-concerned-about-threats-world-heritage-ukraine%E2%80%99s-capital>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-9>

THE IMPACT OF MIGRATION ON DEMOGRAPHY IN EARLY MODERN EUROPE

Hagverdi Ulviyya

*Doctor of Philosophy in Political Science,
Associate Professor at the Department of Political Science and Political administration
Academy of Public Administration under the president of the Republic of Azerbaijan
Baku, Azerbaijan*

The impact of migration on demography in Early Modern Europe is of particular relevance both for understanding the nature of historical processes and for accurately assessing the structure of contemporary demographic policies. In the seventeenth to nineteenth centuries, major voluntary and forced migration flows from Europe to the Americas, the internal mobility generated by the Industrial Revolution, geopolitical competition among empires, and colonial strategies produced sharp changes in the continent's population composition and led to a restructuring of Europe's socio-economic order. The demographic transformations of this period shaped not only population dynamics, but also key areas such as urbanization, the labor market, ethnic distribution, the formation of social classes, and state governance.

The most significant migration route of the period was the large flow from Europe to North America. Tens of thousands of people from England, Scotland, Ireland, Germany, and Scandinavia migrated to the territory known as the "New World." Among the reasons for this were escaping religious persecution, acquiring land, broader economic opportunities, and the increasing risk of unemployment among agricultural workers due to the rise of industrial production. The expansion of colonies in North America and the rapid development of agriculture and trade created attractive conditions for European migrants. This migration flow influenced not only the formation of new states but also significantly altered the demographic balance of the Atlantic world [2]. Extensive statistical information on this process is presented in the table below.

The most dramatic and coercive form of migration in the eighteenth century was the Atlantic slave trade. Millions of people were forcibly transported from Africa to the Americas, where they were used primarily for compulsory labor on plantations in the Caribbean, South America, and the southern states of the United States. This process became an integral component of the economic model of the period and was one of the factors that sustained the economic power of European colonial empires. The mass

forced displacement of people of African origin caused profound structural distortions within African societies and fundamentally transformed the ethnic and social composition of the American continent. This form of migration was accompanied by violence, economic exploitation, and increasingly rigid transboundary trade mechanisms. Although the U.S. Congress banned the African slave trade in 1808 [3], the domestic slave trade within the country continued to grow, and over the following fifty years, the number of enslaved people in the United States nearly tripled. By 1860, this figure had reached approximately four million, more than half of whom lived in the cotton-producing states of the South [4].

Intensive internal migration was also taking place within Europe. The early stages of the Industrial Revolution accelerated the movement of rural populations into cities in England, France, Germany, and other countries. The introduction of technological innovations in agriculture weakened traditional forms of rural employment, while the emergence of factories created a substantial demand for labor in urban areas. This process shaped the initial phase of urbanization and led to significant changes in the socio-economic structure of cities. The formation of the working class and the emergence of new social strata were directly linked to this wave of internal migration.

Migration processes were also observed in Asia and the Near East during the eighteenth century, although these movements were predominantly regional in nature. In the Ottoman Empire, population settlement was closely connected to the state's tax policies, military service system, and land administration. Movements of Turks, Arabs, Balkan peoples, and Caucasian populations within the empire occurred in relation to shifting trade routes, wars, and fluctuations in economic conditions.

Conclusion. The impact of migration on demography in Early Modern Europe demonstrates that population mobility is not limited to the statistical increase of human flows, but becomes a strategic mechanism that fundamentally reshapes the socio-economic structure, spatial organization, and political development trajectory of the continent. In the eighteenth century, voluntary and forced migration flows from Europe to the Americas, the violent demographic transformation caused by the Atlantic slave trade, and the regional migrations occurring along the Silk Road reconfigured the internal stratification of European societies, the division of labor, and the geography of economic centers. These processes also determined the population map of newly emerging states in the Americas, destroyed the structure of African societies, and triggered turning points in Europe such as urbanization, industrialization, and the strengthening of class relations.

References:

1. Bartlett, T. Economy and Demography. In J. Kelly (Ed.). *The Cambridge History of Ireland* (pp. 151–254). Cambridge : Cambridge University Press, 2018.
2. Nugent, W. Four New-World Migration Targets: Some Comparisons. *American Studies : Transatlantic Migration*, 1997, 42(3), 391–406. <http://www.jstor.org/stable/41157297>
3. Congress abolishes the African slave trade. *history.com*. February 09, 2010. URL: <https://www.history.com/this-day-in-history/march-2/congress-abolishes-the-african-slave-trade>
4. Slavery in America. *history.com*. April 25, 2024. URL: <https://www.history.com/articles/slavery>
5. Masera, F., & Rosenberg, M. Shaping ideology and institutions: Economic incentives and slavery in the US South. 2019. URL: https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/draft_3_october_rosenberg.pdf

SECTION 4. WORLD POLITICS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-10>

AZERBAIJAN AND UKRAINE: NEW DYNAMICS OF STRATEGIC PARTNERSHIP

Afandiyeva Aygul Fikrat

Lecturer

Baku Slavic University,

S. Rustam Street, 33, AZ1014, Baku, Azerbaijan

The future of humanity and the prospects for its development require a serious perception and awareness of the realities and new challenges of the 21st century. At the moment, the significant progressive and dangerous processes taking place in the world can be systematized to a certain extent.

First of all, it should be noted that a number of different trends have emerged in the new system of international relations and in matters of global security. The idea that the global political system entered a conflict-free phase after the end of the cold war has lost its relevance over time. Recently, the dynamics of the increasing number of conflicts has become an object of concern to humanity. Secondly, the accelerated processes of globalization have caused problems that humanity has not yet encountered. The new realities and problems created by such dynamic processes as globalization and integration in the 21st century are remembered by new challenges that require serious solutions. On the other hand, awareness of the significance and importance of inter-civilizational dialogue and taking measures in accordance with it are not at the proper level. On the contrary, the factors that caused the clash of civilizations put us in front of new threats.

Strategic partnership is the highest level of interstate relations, in which countries officially recognize that their national interests coincide on most key issues.

A state facing encroachment on its borders, a strategic partner, is the first to declare support for its territorial integrity and the duty to coordinate diplomatic pressure in the international arena.

The participation of Azerbaijan and Ukraine in strategic cooperation, based on a comprehensive and solid political and legal framework, has been reflected at the level of state policy, such important documents and foreign policy concepts should be considered using the example of both countries.

The relevant principles within the framework of the new geopolitical reality are reflected in a more complete and comprehensive form in the Constitutional Act on the Restoration of State Independence of October 18, 1991 and the Constitution of the State of November 12, 1995, as well as in other strategic documents of the independent Republic of Azerbaijan, the successor State of the Azerbaijan Democratic Republic. Principles such as “peaceful settlement of disputes”, “cooperation of States”, etc. The issues mentioned in article 16 of section III of the Constitutional Act concerning interstate relations are of particular importance from the point of view of humanitarian cooperation [1].

The potential of strategic cooperation between the two countries also includes their geostrategic position and importance. Factors such as the important geostrategic position and location at the intersection of inter-regional transport hubs and transnational energy projects, along with economic and political dividends, are a kind of “humanitarian bridges” bringing peoples closer together.

In this regard, it can be noted that the role of Ukraine in the global economy is due not only to the presence of rich minerals, but also to the optimal geographical location connecting the transport routes of Europe and Asia. Being located between Northern and Central Europe with the South Caucasus and Central Asia, and at the same time being a country with access to the Black Sea, Ukraine can be considered both a land and a maritime state. Based on the above, we can say that Ukraine is, as it were, a “connecting link” between these regions, playing a special role in the international transit system.

The issue of development and diversification of transport routes in Ukraine is of particular importance in many aspects, including at the regional and global levels. These policies and related activities are becoming increasingly relevant in the modern era of increasing interdependence between different countries and regions. Transnational flows are currently increasing in the world and the volume of capital turnover is growing. It should be emphasized that before the war, 7 international transport corridors passed through the territory of Ukraine. Further, it can be noted that both countries, within the framework of regional and international cooperation, have used the Erasmus+ program of the European Union in the field of education (Azerbaijan until March 2025), TAIEX and Twinning instruments of the European Union.

The strategic importance of cooperation between Azerbaijan and Ukraine in 2025 can be described as the formation of an axis of stability and mutual support based on international law.

Mutual recognition of territorial integrity as the foundation of the Union. The main strategic vector is to create a precedent for the “inviolability

of borders”. For Azerbaijan: Ukraine’s support in the international arena (at the UN, GUAM and other venues) has confirmed the legitimacy of restoring control over Karabakh. This deprived the opponents of the opportunity to isolate Baku diplomatically. For Ukraine: Azerbaijan’s 44-day war in 2020 has become a strategic benchmark for how a state can effectively restore sovereignty by combining military force and diplomatic pressure. Further, humanitarian diplomacy as a tool of “soft power”. In 2025, Azerbaijan’s humanitarian aid to Ukraine went beyond simple charity and became strategic.

Energy security: The supply of transformers and cables from Azerbaijan helps Ukraine to maintain the viability of the rear, which directly affects the stability of the state.

The fact that Ukraine was one of the first to openly support Azerbaijan in the Patriotic War has created a deep level of trust between leaders and peoples. In 2025, this trust will be converted into the priority participation of the Azerbaijani business in the reconstruction projects of Ukraine. Coordination of actions in international organizations against the policy of double standards.

In 2025, the share of Azerbaijan’s non-oil exports to Ukraine amounted to almost 9% of the total volume, and supplies of metallurgy and pharmaceuticals are being restored.

The strategic partnership between Azerbaijan and Ukraine is not just a bilateral format, but a strategic alliance of two key players in their regions, who, through humanitarian and political support, provide each other with a “diplomatic rear” and contribute to the revision of the security system in Eurasia based on the principle of inviolability of borders.

References:

1. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya aktı 2022, 22 mart. URL: <http://e-qanun.az/framework/6693> (Data access: 27.11.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-11>

**INSTITUTIONAL PARALYSIS OF THE ORGANIZATION
FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE,
THE PROBLEM OF THE RUSSIAN FEDERATION'S VETO
POWER, AND THE SWISS CHAIRPERSONSHIP
OF THE OSCE IN 2026**

**ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПАРАЛІЧ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕКИ І
СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ, ПРОБЛЕМА ПРАВА ВЕТО РФ
ТА ШВЕЙЦАРСЬКЕ ГОЛОВУВАННЯ В ОБСЄ У 2026**

Yemchuk A. A.

*3rd-year student at the Faculty
of International Relations*

Ємчук А. А.

*студентка III курсу факультету
міжнародних відносин*

Nesteruk K. S.

*3rd-year student at the Faculty
of International Relations
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Нестерук К. С.

*студентка III курсу факультету
міжнародних відносин
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

В умовах повномасштабної війни Росії проти України загострилось питання легітимності міжнародних організацій та довіри до них. Організація безпеки і співробітництва в Європі з 1970-х років слугувала важливим форумом для багатосторонніх переговорів та співпраці між Сходом і Заходом, проте після вторгнення РФ в Україну у 2022 році організація зіткнулась з глибокою інституційною кризою, що проявляється у безпомічності та неспроможності ОБСЄ приймати важливі для європейської безпеки рішення. В свою чергу Швейцарія, як головуюча у 2026 році держава, заявляє про стратегію з відновлення інституційної авторитетності і життєздатності організації. Мета нашої роботи полягає у дослідженні інституційного паралічу ОБСЄ протягом 2022–2026 років, спричиненого РФ, а також в оцінці потенціалу швейцарського головування 2026 року для відновлення багатостороннього діалогу та реформування процедур консенсусу.

Згідно з Гельсінським заключним актом, до основних завдань та засад діяльності НБСЄ (згодом – ОБСЄ) належать 10 принципів, які держави зобов'язались поважати та впроваджувати у своїх відносинах [3]. РФ отримала місце СРСР як держава-продовжувач без процедури вступу, тоді як Україна приєдналася як новий суверен-

ний суб'єкт, офіційно прийнявши всі зобов'язання, викладених у Гельсінському заключному акті 1975 року та Паризькій хартії для нової Європи 1990 року [1].

Після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну ОБСЄ визнали дії Росії грубим порушенням десяти засадничих принципів безпеки в Європі, проте жодних дієвих механізмів з обмеження права голосу держави в організації застосовано не було. Російська Федерація використовує засідання ОБСЄ як спосіб поширення пропаганди, зокрема нарративів про зовнішнє управління Україною, маніпуляцій з метою поширення страху на Заході, демонізації України та заперечення агресії, звинувачення України у культурних та релігійних чистках, інституційного саботажу ОБСЄ, ЄС та НАТО [4]. Через зловживання правом вето та «вепонізацію консенсусу» РФ позбавляє ОБСЄ можливості функціонувати як єдиний механізм, змушуючи організацію переходити на «позабюджетні» проекти для підтримки України. Яскравим прикладом перетворення консенсусу на зброю стало згорання Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні – найбільшої місії організації – через позицію РФ проти продовження мандату місії 31 березня 2022 року [6].

За роки членства ставлення до організації в українському медійному просторі безпосередньо залежало від рівня її політизації та «видимості», а також від суб'єктивних очікувань суспільства, де легітимність структури визначалася її здатністю реально впливати на врегулювання кризи. Динаміка сприйняття ОБСЄ пройшла шлях від фази високих сподівань та оптимізму у 2013–2014 роках до поступового розчарування, спричиненим інституційною слабкістю, неефективністю моніторингу та нездатністю організації досягти консенсусу в умовах агресії [5].

Швейцарія заявляє про важливість реформування організації, тому держава зосередиться на створенні різних механізмів, які зможуть відновити результативність місій, спостережень за виборами та забезпечити фінансування цих інструментів [2]. Завдяки своєму статусу нейтралітету та досвіду посередництва, Швейцарія зосередиться на співпраці у сферах кібербезпеки, військово-політичних інструментів та запобігання конфліктів [7]. Здатність ОБСЄ ефективно діяти та приймати рішення стане головним викликом для швейцарського головування, яке має на меті довести, що у часи, коли дипломатія виглядає недосяжною, вона стає життєво необхідною.

Окремим аспектом швейцарської стратегії є забезпечення інклюзивності діалогу на найвищому рівні. Візит глави ОБСЄ Ігнаціо Кассіса до Москви свідчить про відкритість до співпраці з державою-агресором, адже за результатами зустрічі Швейцарія готова гарантувати

безперешкодний в'їзд та безпеку російській делегації на чолі з Сергієм Лавровим для участі в засіданні Ради міністрів ОБСЄ в Лугано. Водночас така позиція викликає неоднозначну реакцію серед держав-учасниць, адже Росія продовжує провокувати системну кризу всередині організації. Зловживання правом вето з боку РФ неодноразово призвело до інституційного паралічу. Зокрема, це проявилось у багаторічному блокуванні затвердження бюджету організації, а також у безпрецедентному вето на головування Естонії у 2023 році.

Критичним свідченням зневаги до міжнародних інститутів залишається питання безпеки персоналу. Швейцарія та партнери знову повторили свій заклик до негайного звільнення трьох співробітників ОБСЄ – Вадима Голди, Максима Петрова та Дмитра Шабанова, які були незаконно затримані на окупованих територіях України. Таким чином, прагнення Швейцарії залучити Росію до діалогу в Лугано викликає складну дипломатичну дилему: як зберегти інклюзивність організації, не легітимізуючи при цьому грубі порушення міжнародного права та терор проти самих представників ОБСЄ.

Пріоритетом Берна також стане розробка альтернативних процедур прийняття рішень, які дозволили б організації уникати "паралічу консенсусу" [7]. Швейцарія прагне впровадити гнучкі підходи до формування бюджету та розгортання польових місій, щоб вивести ОБСЄ зі стану заручника одноосібних вето. Зокрема, це стосується посилення ролі Генерального секретаря та виконавчих структур, які мають діяти оперативно навіть за умов політичного протистояння в Постійній раді.

Період 2022–2026 років став випробуванням для ОБСЄ. Зловживання правом вето з боку РФ довело, що стара архітектура безпеки, побудована на тотальному консенсусі, більше не здатна гарантувати стабільність. Успіх швейцарського головування 2026 року визначить подальшу долю організації: або вона трансформується у дієвий інструмент превентивної дипломатії з оновленими правилами, або остаточно втратить актуальність через неспроможність протистояти системному порушенню міжнародного права.

Література:

1. Требін М. П. ОБСЄ в архітектурі європейської безпеки : монографія. Харків : Право, 2026.
2. Ansprache von Bundesrat Ignazio Cassis, amtierender Vorsitzender der OSZE, anlässlich der offiziellen Eröffnung des OSZE-Vorsitzes der Schweiz 2026: speech (eng). URL: <https://www.news.admin.ch/de/newsb/vNbh4CC64Jlr2Uz8rfaoa> (дата звернення: 25.02.2026).

3. Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act, Helsinki, 1975.

4. Documents issued by Russia. URL: https://www.osce.org/resources/documents/issued_by/russia?s=docs%2Fsort%2Fdate%3Adesc&lang=en&item_type=statement-speech (дата звернення: 24.02.2026).

5. Legitimation and Delegitimation of the OSCE in the Ukrainian Media Space. Modern Historical and Political Issues: *Journal in Historical & Political Sciences*. Chernivtsi : Chernivtsi National University, 2024. Vol. 50. P. 79–86.

6. OSCE Chairman-in-Office and Secretary General announce upcoming closure of Special Monitoring Mission to Ukraine: press release. 2022. 28 April. URL: <https://www.osce.org/chairpersonship/516933> (дата звернення: 25.02.2026).

7. Switzerland's OSCE Chairpersonship 2026: brochure. URL: https://www.osce.org/sites/default/files/documents/publications/2026/01/OSCE2026_Broschuere_Faltkarte_EN_Web%20%282%29.pdf (дата звернення: 26.02.2026).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-12>

THE ROLE OF PUBLIC DIPLOMACY IN SHAPING STATE RESILIENCE IN INTERNATIONAL CRISES

РОЛЬ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ У ФОРМУВАННІ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ КРИЗ

Kruglyuk I. V.

*Postgraduate Student at the Department
of Political Science
Carpathian National University named
after Vasyl Stefanyuk
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Круглюк І. В.

*аспірант кафедри політичних наук
Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

У сучасній системі міжнародних відносин, що характеризується зростанням турбулентності, гібридних загроз, інформаційних впливів і багатовимірних криз, питання стійкості держави набуває стратегічного значення. У цьому контексті публічна дипломатія постає не тільки інструментом зовнішньополітичної комунікації, а й важливим механізмом зміцнення національної стійкості через формування довіри та підтримки на міжнародному рівні. Концептуальне осмислення

публічної дипломатії пов'язане з еволюцією уявлень про «м'яку силу», яку Джозеф Най визначив як здатність досягати бажаних результатів шляхом привабливості та переконання, а не примусу. У межах цієї парадигми публічна дипломатія розглядається як сукупність стратегічних комунікацій, культурних, освітніх, інформаційних і ціннісних практик, спрямованих на формування сприятливого міжнародного середовища.

Стійкість держави в сучасних дослідженнях трактується як багатовимірна категорія, що охоплює інституційну спроможність, соціальну згуртованість, економічну стабільність та здатність до стратегічної адаптації. Організація економічного співробітництва та розвитку підкреслює, що стійкість передбачає не тільки здатність витримати кризові ситуації, але й трансформуватися у відповідь на них [1]. У цьому сенсі публічна дипломатія сприяє створенню зовнішніх умов для такої трансформації, зміцнюючи міжнародні партнерства, розширюючи коло союзників та забезпечуючи доступ до ресурсів, необхідних для подолання кризових явищ.

Міжнародні кризи, незалежно від їх природи, супроводжуються боротьбою наративів, конкуренцією інтерпретацій та інтенсивним впливом на громадську думку. У таких умовах держава змушена не тільки реагувати на матеріальні виклики, а й захищати власну репутацію, ціннісну позицію та легітимність дій. Публічна дипломатія стає інструментом, що дозволяє транслювати офіційну позицію, пояснювати політику, спростовувати дезінформацію та формувати довгострокове розуміння контексту подій серед іноземних аудиторій [3, 4].

Важливим аспектом є довіра як фундаментальний ресурс стійкості. Довіра формується як усередині суспільства, так і в міжнародному середовищі. Публічна дипломатія, орієнтована на відкритість, послідовність і відповідність заявлених цінностей реальній політиці, сприяє зміцненню міжнародної довіри до держави. Це особливо значуще в умовах інформаційних війн і маніпулятивних кампаній, коли дискредитація може стати елементом стратегії протидії. Ефективна публічна дипломатія дозволяє мінімізувати репутаційні втрати, забезпечити підтримку з боку іноземних суспільств та інституцій і, як наслідок, підвищити політичну та економічну стійкість.

Цифровізація міжнародних комунікацій істотно трансформувала інструментарій публічної дипломатії. Соціальні медіа, онлайн-платформи та цифрові мережі створили умови для прямої взаємодії держав із глобальними аудиторіями. Разом із тим це посилює конкуренцію на інформаційному полі та підвищило ризики поширення дезінформації. Такий підхід підвищує ефективність комунікації та сприяє формуванню стійких зв'язків, які не руйнуються під впливом кризових коливань.

Публічна дипломатія також відіграє роль у зміцненні нормативної стійкості держави, тобто її здатності відстоювати та просувати власні цінності у міжнародному середовищі. У кризових ситуаціях особливо гостро постає питання легітимності дій держави відповідно до міжнародного права та загальноновизнаних принципів. Аргументоване й послідовне донесення правової позиції, участь у міжнародних дискусіях, підтримка багатосторонніх форматів співпраці створюють основу для збереження міжнародної підтримки [2, с. 247]. Це, у свою чергу, впливає на здатність держави протистояти політичній ізоляції та тиску.

Соціальний вимір стійкості пов'язаний із консолідацією національної ідентичності та формуванням позитивного образу держави за кордоном. Культурна дипломатія, освітні обміни, наукова співпраця сприяють створенню довгострокових міжсуспільних зв'язків, які залишаються стабільними навіть у періоди політичної напруженості. Такі зв'язки формують мережі підтримки, що можуть активізуватися в умовах криз, забезпечуючи солідарність та взаєморозуміння.

Отже, публічна дипломатія виступає системоутворюючим компонентом стійкості держави в умовах міжнародних криз. Вона впливає на когнітивний, соціальний, економічний та нормативний виміри стійкості, забезпечуючи формування довіри, підтримки та легітимності на міжнародній арені. Її значення зростає в умовах гібридних загроз і цифрової трансформації комунікаційного простору, де боротьба за інтерпретацію подій стає невід'ємною частиною політичного протистояння. Системна, стратегічно вибудована публічна дипломатія здатна не тільки мінімізувати наслідки криз, а й створити передумови для довгострокової адаптації та розвитку держави в нестабільному міжнародному середовищі.

Література:

1. EEAS Stratcom's responses to foreign information manipulation and interference (FIMI) in 2023. European External Action Service (EEAS) : web site. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eeas-stratcom's-responses-foreign-information-manipulation-and-interference-fimi-2023_en
2. Manfredi-Sánchez J.-L., Smith N. R. Public diplomacy in an age of perpetual crisis: assessing the EU's strategic narratives through six crises. *Journal of Communication Management*. 2022. Vol. 26, № 3. P. 241–258. DOI: <https://doi.org/10.1108/jcom-04-2022-0037>
3. Resilience, civil preparedness and Article 3. North Atlantic Treaty Organization (NATO) : web site. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/resilience-civil-preparedness-and-article-3>
4. The Doppelganger case: assessment of platform regulation on the EU disinformation environment. NATO Strategic Communications Centre

of Excellence : web site. URL: <https://stratcomcoe.org/publications/the-doppelganger-case-assessment-of-platform-regulation-on-the-eu-disinformation-environment/304>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-13>

**«STRATEGIC NEUTRALITY»:
THE POSITION OF THE COUNTRIES OF THE GLOBAL SOUTH
ON THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR**

**«СТРАТЕГІЧНИЙ НЕЙТРАЛІТЕТ»:
ПОЗИЦІЯ КРАЇН ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ
ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Moiseieva T. M.

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of International Relations and Law
National University «Odessa
Polytechnic»
Odessa, Ukraine*

Моїсєєва Т. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
відносин та права
Національний університет «Одеська
політехніка»
м. Одеса, Україна*

Повномасштабна російсько-українська війна засвідчила глибоку фрагментацію сучасної системи міжнародних відносин та трансформацію глобального балансу сил. У цьому контексті особливої уваги набуває позиція країн Глобального Півдня, значна частина яких утримується від прямого засудження російської федерації або демонструє модель так званого «стратегічного нейтралітету».

Така поведінка проявляється, зокрема, у результатах голосувань за резолюції Генеральної Асамблеї ООН (з питань, які стосуються різних аспектів російсько-української війни), що дозволяє виявити чітку закономірність у позиціонуванні держав Глобального Півдня. Попри стабільну підтримку базових резолюцій (140–143 голоси), близько 50 держав систематично обирають тактику «утримання» або неучасті в голосуванні. Це свідчить про те, що країни Глобального Півдня, формально визнаючи неправовий характер дій рф, керуються виключно прагматичними міркуваннями, уникаючи прямої конфронтації з агресором [2, с. 157].

Показовою є динаміка голосувань (з високим рівнем «утримань» та «ухилянь» від голосування) щодо рішень, які передбачали не лише декларативне підтвердження принципів Статуту ООН, а й конкретні обмежувальні заходи проти РФ – зокрема призупинення її членства в Раді з прав людини (7 квітня 2022 р.), створення механізму відшкодування збитків (14 листопада 2022 р.) та вимогу виведення російських військ із Запорізької АЕС (11 липня 2024 р.) [2, с. 161].

У 2024 р. держави латиноамериканського регіону продемонстрували тенденцію до поступового зниження підтримки окремих резолюцій, зокрема щодо безпеки ядерних об'єктів (11 липня 2024 р. – підтримало 19 країн регіону, 6 утрималися, 6 не голосували взагалі, а Куба та Нікарагуа проголосували проти) та ситуації з правами людини на тимчасово окупованих територіях України (17 грудня 2024 р. – підтримали 16 держав регіону, 12 утрималося, 3 не голосували, Нікарагуа і Куба проголосували проти) [3, с. 216]. Це підтверджує збереження обережної, а подекуди й відстороненої лінії поведінки низки держав регіону.

Для України критично важливим є глибоке розуміння природи цієї «нейтральності», оскільки вона безпосередньо корелює з результативністю української дипломатії. Йдеться не лише про формування ширшої міжнародної коаліції підтримки, але й про ефективність дипломатичної стратегії, санкційної політики та просування української формули миру.

У науковому дискурсі українських дослідників, позиція значної частини держав Глобального Півдня щодо російсько-української війни, трактується як прояв «стратегічного нейтралітету», зумовленого комплексом історичних, ідеологічних та прагматичних чинників. *Окреслимо деякі з них.*

Вплив історичних ідеологем та антизахідний дискурс. Значна частина держав Глобального Півдня продовжує сприймати РФ кризь призму радянської спадщини як «антиімперіалістичну потугу», протиставляючи її колективному Заходу, що асоціюється з колоніальним минулим. Це створює когнітивний бар'єр для сприйняття боротьби України як національно-визвольної та антиколоніальної, оскільки в межах даної парадигми європейська держава ап'орі не ідентифікується як об'єкт колонізації [1, с. 355; 5].

Геополітична інерція та традиція неприєднання. Відданість принципам Руху неприєднання та скепсис щодо євроатлантичної інтеграції України спонукають ці країни до «рівновіддаленості». Окремі країни демонструють обережність до міжнародних ініціатив, спрямованих на врегулювання війни, зокрема через нерозуміння

формату переговорного процесу без прямої участі росії та кінцевих параметрів запропонованих механізмів [1, с. 355; 5].

Внутрішньополітичні та регіональні чинники. На формування зовнішньополітичного курсу суттєво впливають проблеми з дотриманням прав людини всередині самих держав Глобального Півдня, що викликає відторгнення відповідних ціннісних пунктів українського порядку денного. Крім того, значну роль відіграє активність ліворадикальних сил та чутливість до російської дезінформації, яка накладається на географічну віддаленість театру воєнних дій та історичний брак глибоких двосторонніх зв'язків з Україною [5].

Економічний прагматизм та диверсифікація залежностей. Позиція багатьох держав визначається балансуванням між західною фінансовою допомогою та критичною залежністю від російських контрактів (енергоресурсів, продовольства, ВПК), що робить нейтралітет інструментом мінімізації економічних ризиків [1, с. 355; 5].

Варто зауважити, що на початку 2022 р. низка африканських держав відчула опосередковані наслідки російської агресії проти України, передусім у вигляді загострення продовольчої проблематики та ризиків дестабілізації внутрішніх ринків. Додатковим фактором стало часткове перенаправлення фінансових ресурсів європейських та інших міжнародних фондів на підтримку України, що спричинило занепокоєння серед урядів, залежних від зовнішньої допомоги. У такому контексті, Україна, в окремих випадках, почала сприйматися як конкурент за обмежені донорські ресурси, що об'єктивно ускладнювало формування довірливого діалогу.

До того ж, тема міжнародної фінансової підтримки активно експлуатується російською пропагандою, з метою формування негативного сприйняття України серед політичних еліт та громадськості африканських держав, що додатково впливає на їхню позицію у міжнародних форматах [4, с. 48].

Військово-технічне співробітництво та «безпековий експорт» як інструмент впливу рф. Окремим детермінуючим фактором «стратегічного нейтралітету» є глибока залежність низки держав Глобального Півдня (зокрема регіонів Африки та Південно-Східної Азії) від російського експорту озброєнь та специфічних послуг у сфері безпеки.

Упродовж 2018–2022 рр. на рф припадало близько 40 % імпорту основних систем озброєнь африканськими державами — показник, що перевищував сукупні обсяги постачань зі США, Китаю та Франції за той самий період. Принципово важливо, що російська військова співпраця, на відміну від західних моделей взаємодії, як правило, не обумовлюється вимогами щодо дотримання прав людини чи демо-

кратичних стандартів, що робить її привабливою для авторитарних режимів.

Крім експорту зброї, Москва пропонує партнерам ширший спектр інструментів підтримки: дипломатичне прикриття (як постійний член Ради Безпеки ООН), включно з використанням права вето, а також пряму безпекову допомогу у формі військових інструкторів і найманих формувань для подолання внутрішніх загроз [2, с. 164–165].

Так, наприклад, деструктивним чинником, що ускладнює реалізацію української дипломатичної стратегії в Африці, є присутність на території окремих держав континенту російських воєнізованих формувань, відомих як «Африканський корпус». Діяльність подібних контингентів виступає інструментом гібридного впливу Москви, що призводить до дестабілізації регіональної безпекової архітектури, масштабних порушень міжнародного гуманітарного права та провокування гуманітарних катастроф [4, с. 51].

Водночас, така модель співпраці створює, для окремих урядів, ілюзію додаткових гарантій збереження внутрішньополітичної стабільності, що об'єктивно стримує їх від приєднання до ініціатив, спрямованих на міжнародну ізоляцію російської федерації.

Отже, «стратегічний нейтралітет» значної частини держав Глобального Півдня є не проявом ціннісної індиферентності, а результатом поєднання історичних наративів, геополітичної інерції, внутрішньополітичних обмежень та прагматичного балансування економічних і безпекових інтересів. Динаміка голосувань у межах Організації Об'єднаних Націй підтверджує тенденцію до обережного дистанціювання від рішень, що передбачають реальні обмежувальні заходи проти РФ. За цих умов для України принципового значення набуває не лише констатація такої позиції, а й глибоке розуміння її структурних причин, що дозволить коригувати інструменти зовнішньої політики, посилювати двосторонню взаємодію та мінімізувати вплив російських деструктивних наративів у державах Глобального Півдня.

Література:

1. Мокляк С., Конопка Н. Глобальний Південь як мегасуб'єкт нового світового порядку. *Social Development and Security*. 2025. Том 15. №. 2. с. 350-357. URL: <https://paperssds.eu/index.php/JSPSDS/article/view/855>
2. Рябчук М. Зворотний бік «нейтральності». Російська війна в Україні й амбівалентна позиція країн Глобального Півдня. *Політичні дослідження*. 2024. №2(8). с. 156-183. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2024/11/8_Riabchuk.pdf

3. Українська призма: Зовнішня політика 2024. Аналітичне дослідження. / ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма». Фонд ім. Ф. Еберта. ТОВ «Вістка». Київ, 2025. 320 с. URL: https://prismua.org/wp-content/uploads/2025/04/UPFP_24-UKR_WEB-1.pdf

4. Хома Н., Панова Д. Активізація взаємин України з державами Африки: оцінка результатів та перспектив. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*: Збірник наукових статей. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2024. Т. 50. с. 45-56. URL: https://www.researchgate.net/publication/389004017_Aktivizacia_vzaemin_Ukraini_z_derzavami_Afriki_ocinka_rezultativ_ta_perspektiv

5. Шелест Г., Шевченко Н. Практичні шляхи та методи залучення держав «Глобального Півдня» до участі в реалізації української Формули Миру. / Центр міжнародної безпеки. URL: <https://analytics.intsecurity.org/peace-formula-global-south/>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-14>

**THE FORMATION OF POLAND'S HISTORICAL CULTURE
AND THE IMPACT OF ITS INSTRUMENTALIZATION
IN RELATIONS WITH UKRAINE**

**ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПОЛЬЩІ ТА ВПЛИВ
ЇЇ ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЇ У ВІДНОСИНАХ З УКРАЇНОЮ**

Poplavskyi S. Yu.

*Postgraduate student at the Department
of National Security and Political
Science
National University «Ostroh Academy»
Ostrog, Ukraine*

Поплавський С. Ю.

*аспірант кафедри Національної
безпеки та політології
Національний університет
«Острозька академія»
м. Острог, Україна*

В ХХІ столітті на зовнішньополітичну діяльність держав особливий вплив безпосередньо має їхня історична культура, формування якої допомагає зрозуміти чому держава діє на міжнародній арені певними методами протягом тривалого історичного розвитку, чим визначається її сприйняття міжнародного середовища, яким чином формується ставлення до інших країн тощо. На цій конференції ми розглянемо як формувалася історична культура саме в Польщі, в контексті україно-польських відносин. Відносини між цими країнами відображають усї

складності, взаємин між суспільствами та культурний контекст останнього століття в історії Східної Європи. Ці стосунки вказують на обопільне прагнення до більш тісної співпраці. І все ж їм ніяк не вдається уникнути конфліктів, а їхні відносини залишаються вразливими.

Історична культура Польщі є складною сумішню загальнослов'янської спадщини, західноєвропейських впливів та власного унікального розвитку, що відображає тривалий процес формування польської нації та держави з кінця першого тисячоліття та характеризується значним впливом католицизму, розвитком архітектури, літератури, мистецтва, а також формуванням національної ідентичності, що значною мірою пов'язана з боротьбою за незалежність та збереженням унікальної культури в умовах чужого панування.

Неможливо характеризувати історичну культуру держави без аналізу її геополітичного розташування, оскільки місцезнаходження країн завжди визначало їхню історію, політику та відносини з іншими націями.

У Польській стратегії зовнішньої політики на 2017–2021 роки вказано: «Польща розташована на стику двох геополітичних тектонічних плит: Західної Європи, інституційно представленої НАТО та ЄС, та Східної Європи, що контролюється переважно Росією. Держава також є невід'ємною складовою осі Північ-Південь – між балтійським регіоном та Центральною Європою, а також Балканськими державами та регіонами Адріатичного і Чорного морів. Її географічне розташування створює низку викликів, проте також надає унікальні можливості для зміцнення міжнародного становища Польщі» [6].

Польська національна ідентичність формувалася під впливом культурної спадщини і Сходу, і Заходу, але в основному збагачувалася в контексті найбільших досягнень країн Західної Європи.

Вчені Т.Стрик та В.Склокін вказують, що з одного боку близькість Польщі до «старого» Заходу – змушує її виходити назустріч його очікуванням, а з іншого це призводить до того, що вона нібито навіть повинна займати оборонну позицію або вибудовувати альтернативи щодо впливу Заходу [5].

Водночас особливості геополітичного розташування дозволяють Польщі брати участь у багатьох різнопланових форматах чи ініціювати їх. Протилежним виміром хворобливого сприйняття Польщею питань суверенітету і міжнародно-політичної індивідуальності виступає бажання самостійно формувати своє безпекове середовище, компенсувати дефіцит можливостей для самостійного гарантування безпеки і діяти на випередження [6].

Польща протягом тривалого часу була розташована між двома центрами сили – Німеччиною та Росією у різних їхніх формах. І якщо трансформація Німеччини після 1945 року та її ключова роль у підтримці польських євроатлантичних устремлінь суттєво знизила небезпеку для Польщі, то кремль залишається найсерйознішою зовнішньополітичною загрозою, оскільки він прагне до відновлення свого панування на пострадянському просторі.

Також геополітичне розташування Польщі між Німеччиною та Росією, сформували російський та німецький синдроми, що штовхав її до добровільної передачі частини повноважень наднаціональним органам, пошуку додаткових безпекових гарантій з боку міжнародних альянсів таких як НАТО та глобальних акторів таких як США.

Окрім географічного розташування на формування історичної культури та ідентичності Польщі в першу чергу впливають особливості її історичного розвитку. Майже весь комплекс фундаментальних елементів польської ідентичності є глибоко травматичним, заснованим на стражданнях та віктимізації. Польща має виражений синдром жертви та імперський синдром. Наслідками синдрому жертви в польській історичній культурі є: віктимність, що призводить до постійного відчуття небезпеки та формує неадекватне сприйняття міжнародного середовища; брак довіри до інших акторів; тяга до надмірної сек'юритизації зовнішніх загроз; перекладання відповідальності за будь-які кризові ситуації на інших; виродження адаптивної функції захисту в надто агресивну зовнішньополітичну поведінку. Імперський синдром проявляється у зверхньому ставленні до колишніх колоній, амбіціях до створення відповідних міжнародно-політичної кон'юнктури структур регіональної співпраці, де б тільки Польща була лідером.

Польське розуміння історії носить циклічний характер (золотий вік – занепад – смерть у результаті втручання зовнішніх сил – відродження й воскресіння) і тісно пов'язана з ідеями прометеїзму, месіанізму, представлення Польщі як «Христа народів», що виступає в ролі благородної жертви задля свободи поневолених народів. Все це лягло в основу польської національної надзвичайно завищеної самооцінки.

В цілому, польська історична культура сформувалася на основі ягеллонської і п'ястівської традицій модернізованих у концепціях Р. Дмовського та Ю. Пілсудського на яких розвинуто стратегію східної політики Польщі як неможливої без залучення України, Литви та Білорусі [3].

Месіанство та прометеїзм сформували ставлення поляків до українців. Вони вважали, що “малоосвідчених” українців, які проживали

на території Другої Речі Посполитої необхідно просвітити та полонізувати навіть в супереч їхньому спротиву. Нічого поганого в політиці пацифікації на початку ХХ століття Поляки не бачили, що призвело згодом до Волинської трагедії 1943 року, яка є найскладнішою і найсуперечливішою сторінкою спільної україно-польської історії. Ці події часто використовуються з метою інструменталізації історії та є чи не головною причиною того, що тіні минулого не лише затмарюють сучасні відносини між польським та українським народами, а й можуть негативно позначитися на майбутньому [1].

Водночас під час півстолітнього перебування Польщі під впливом СРСР продовжувалася робота в еміграційному середовищі щодо переосмислення польського політичного позиціонування. Так, концепція Є. Гедройця та Ю. Мерошевського, закликала майбутніх лідерів незалежної Польщі сприяти національно-визвольній боротьбі народів на її східних кордонах та просувати ліберально-демократичну модель, яка допомагатиме розвитку незалежних держав. Є. Гедройць був переконаний, що здобуття Польщею незалежності неможливе без співпраці з українцями, литовцями та білорусами.

Після розпаду СРСР та вступу Польщі у ЄС, особливості її історичного розвитку підштовхнули до наростання євроскептицизму в зовнішній політиці, який на рівні історичної культури проявляється в недовірі до європейських безпекових гарантій. Водночас на сьогодні в двосторонніх відносинах Польщі із більшістю її сусідів ті відчувають на собі чималий історичний тягар, який виявляється через масив стереотипів, виражень ксенофобії та етнонаціоналізму з одного боку та ностальгією поляків за колишньою величиною з іншого боку [2].

Трагічна польська історія та ідентичність, представлена в жертвовому дискурсі в історичній культурі викривлює сприйняття зовнішньополітичних процесів і генерує самовтілювані пророцтва, ставлячи під удар ключові досягнення польської міжнародної політики, підриваючи її імідж [4].

Не дивлячись на це, впевненість поляків в необхідності жертвності щодо інших народів та в своїй особливій місії сприяє тому, що Польща бачить себе адвокатом для України щодо її євроінтеграції. Поряд з негативними моментами, співпраця України та Польщі має чимало позитивних аспектів та є стратегічною і багатогранною. Ці позитивні аспекти включають потужну політичну та військову підтримку від Польщі, гуманітарну допомогу, прийом біженців, зміцнення економічних зв'язків, спільну євроінтеграційну мету, а також культурний обмін, що формує високий рівень взаємних симпатій, незважаючи на виклики.

Література:

1. Артимишин П., Костюк О. «Велика Польща» та «руській мір»: Україна у суспільно-політичному дискурсі та зовнішньополітичних доктринах сусідніх держав : монографія. НАН України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2020.
2. Waszczykowski dla «w Sieci» ostosunkach polsko-ukraińskich: Nasz przekaz jest bardzo jasny: z Banderą do Europy nie wejdziecie. Polityce.pl. URL: <http://wpolityce.pl/polityka/347083-waszczykowski-dla-wsieci-ostosunkach-polsko-ukrainskich-nasz-przekaz-jest-bardzo-jasny-z-banderado-europy-nie-wejdziecie>. (дата звернення 08.02.2026).
3. В'ятрович В. За лаштунками «Волині-43». Невідома польсько-українська війна. Харків, 2017. Центр досліджень визвольного руху. Клуб сімейного дозвілля с. 26.
4. Пачос Ю. Історична пам'ять Польщі в україно-польському дискурсі. *Сучасні українсько-польські відносини: погляд експертів*. Збірник аналітичних матеріалів. Випуск 2. Луцьк. Вежа-Друк 2017.
5. Стрик Т., Склокін В. Історичні культури Польщі та України. Про джерела непорозуміння між сусідами. ISP/ PAN Варшава 2022 URL: <https://woblink.com/ebook/istorichni-kulturi-polshchi-ta-ukrajini-tomasz-stryjek-volodimir-sklokin-284373u> (дата звернення 08.02.2026).
6. Юрченко О. Стратегічна культура Польщі: етюд у патологічних тонах. 20.08.2021 р. URL: <https://adastra.org.ua/blog/strategiczna-kultura-polshi-etyud-u-patologichnih-tonah>. (дата звернення 08.02.2026).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-15>

EUROPEAN PRACTICES OF FORMING THE INTERNATIONAL IMAGE OF STATES IN THE CONTEXT OF DEMOCRATIC TRANSFORMATIONS AND MODERN CHALLENGES

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ІМІДЖУ ДЕРЖАВ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Тkachuk V. D.

*Postgraduate Student at the Department
of Political Science
Carpathian National University named
after Vasyl Stefanyk
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Тkachuk B. D.

*аспірант кафедри політичних наук
Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

У глобалізованому світі зовнішній імідж держави переріс в важливий інструмент впливу, ніж дипломатичні або економічні ресурси. Успішне формування міжнародного образу країни визначає її сприйняття у світовому співтоваристві, впливає на зовнішню політику, інвестиційний клімат, туристичну привабливість, а також сприяє зміцненню культурної ідентичності на глобальному рівні. Особливою формою імідж став у країнах Центрально-Східної Європи, які переживають складні процеси демократичних трансформацій на тлі нових загроз.

Європейський підхід формування зовнішнього іміджу окреслюється своєю системністю, продуманістю і міждисциплінарністю. Країни ЄС традиційно розглядають імідж як елемент м'якої сили, інтегрований у ширшу стратегію публічної дипломатії. Така модель передбачає як просування позитивних меседжів за кордоном, так і активне залучення інструментів стратегічних комунікацій, культурного обміну, академічної співпраці та міжнародної медіаполітики [1, с. 175].

Одним принципів європейських підходів є прозорість і достовірність. Європейські держави намагаються вибудувувати образ, що базується на реальних досягненнях, культурній спадщині, демократичних цінностях та ефективному управлінні. Це дає змогу завоювати довіру світової спільноти та створити довготривалі відносини з ключовими міжнародними партнерами. Імідж тут не є продуктом пропаганди, а відображенням цілісної політики, що охоплює як внутрішні реформи, так і міжнародну взаємодію.

Окрему увагу в європейських практиках приділено питанню адаптації до сучасних викликів. Серед них вирізняються гібридні загрози, кібератаки, дезінформація, зміна безпекової архітектури в Європі, а також поляризація суспільств. У відповідь на це європейські країни активно модернізують власну систему зовнішніх комунікацій. Зокрема, створюються спеціалізовані державні установи з питань стратегічних комунікацій, впроваджуються механізми швидкого реагування на фейки, а також активно розвивається міжнародне партнерство у сфері інформаційної безпеки.

Досвід Європейського Союзу демонструє ефективність багаторівневого підходу. На одному рівні діють офіційні державні інституції, міністерства закордонних справ, інститути культури, прес-служби при урядах. На іншому, недержавні актори: громадські організації, експертні центри, діаспора, бізнес-структури, а також представники медіа і культури. Саме їхня взаємодія дозволяє створити комплексне і переконливе повідомлення про країну, яке є зрозумілим і привабливим для іноземної аудиторії [5, с. 103].

Ще одним важливим аспектом європейського досвіду є культурна дипломатія. Країни ЄС активно використовують мову мистецтва, історії, архітектури, літератури як засіб розповсюдження світові про себе. Через культурну взаємодію, виставки, освітні трансфери формується емоційний зв'язок між країною та її міжнародною аудиторією. Такий підхід доводить, що імідж це не тільки слова і символи, а й емоції, враження та відчуття, які країна залишає після себе у світі.

У країнах ЦСЄ, зокрема в Україні, формування міжнародного іміджу має свою специфіку. По-перше, посттоталітарний контекст, тривала історія перебування в межах радянського впливу, що зумовила складне ставлення до країни на Заході. По-друге, потреба водночас транслювати свою ідентичність і адаптуватися до європейських цінностей. По-третє, постійна потреба відповідати на зовнішні загрози, зокрема військову агресію, кампанії дезінформації та спроби дискредитації.

Україна на сучасному етапі створення іміджу, репутації вже демонструє певні досягнення. Активна участь у міжнародних платформах, розвиток публічної дипломатії через ресурси U24[3], проекти як «Be Brave Like Ukraine» [2], активність дипломатичних представництв, комунікація через культурні, спортивні й наукові досягнення. Це формує новий імідж держави, яка не тільки відстоює свою незалежність, а й репрезентує спільні з Європою цінності свободи, демократії й людської гідності.

Водночас для посилення цього іміджу необхідно продовжити інституційне зміцнення системи стратегічних комунікацій, розвивати

освіту в сфері міжнародної комунікації, інвестувати в дослідження іміджу, підтримувати незалежні медіа та громадські ініціативи, які можуть ефективно транслювати позитивний образ України за кордоном. У довгостроковій перспективі саме сталість, послідовність і відкритість будуть ключовими складовими успішної іміджевої політики [4, с. 82].

Зовнішній імідж держави це те, що вона транслює через дії, цінності й позицію в міжнародному середовищі. Європейські підходи демонструють, що в умовах викликів і загроз саме відкритість, відповідальність і орієнтація на партнерство можуть забезпечити країні довіру і підтримку з боку світової спільноти.

Таким чином, європейські підходи до формування зовнішнього іміджу держав демонструють важливість системного, відкритого й достовірного представлення країни у світі. Вони поєднують політичну волю, культурну м'яку силу та стратегічні комунікації, що особливо актуально в умовах демократичних трансформацій та сучасних загроз. Для України, яка водночас виборює свою незалежність і зміцнює демократичний курс, важливо не лише переймати цей досвід, а й творчо його адаптувати до власного контексту. Формування стійкого, позитивного міжнародного іміджу має стати не тільки інструментом зовнішньої політики, а й основою національної безпеки, зміцнення суверенітету та євроінтеграції.

Література:

1. Павліха Н., Шуляк А. Публічна дипломатія задля безпеки стало розвитку. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2022. № 2 (13). С. 173–186. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2022-02-173-186>
2. Be Brave Like Ukraine. *Комунікаційна кампанія України* : веб-сайт. URL: <https://bebravelikeua.com/>
3. UNITED24. Офіційна платформа публічної дипломатії України : веб-сайт. URL: <https://u24.gov.ua/uk>
4. Marchuk V., Melnychuk V. European Integration and Reform of Decentralization in Ukraine during Martial Law: Political Accents. Bern : Peter Lang AG, 2024. 152 p. (Spectrum Slovakia ; № 46).
5. Marchuk V. Ukraine in martial law: political and security challenges. Bern : Peter Lang AG, 2025. 144 p. (Spectrum Slovakia ; Vol. 49).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-16>

THE ROLE OF IDEOLOGY IN INTERNATIONAL RELATIONS

РОЛЬ ІДЕОЛОГІЇ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Frolov S. V.

*PhD in History,
Senior Lectures at the UNESCO
Department of Philosophy of Human
Communication and Social and
Humanitarian Disciplines
State Biotechnological University
Kharkiv, Ukraine*

Фролов С. В.

*кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри
ЮНЕСКО «Філософія людського
спілкування» та соціально-
гуманітарних дисциплін
Державний біотехнологічний
університет
м. Харків, Україна*

Проблема ролі та значення впливу ідеології на формування та здійснення зовнішньої політики держав є однією із найбільш складних в галузі наук про міжнародні відносини. Розвиток ідеологій, які так чи інакше впливали на зовнішню політику держав та на міжнародні відносини, почався з поступового відокремлення її від релігії. До Нового часу релігійний чинник відіграв важливу роль у формуванні та здійсненні зовнішньої політики держав. Загальноприйнятою є думка про те, що ідеологію як "науку про ідеї" розвивали французькі просвітителі другої половини XVIII ст. Гольбах, Гельвецій, Дідро та ін. Вважається, що сам термін був запропонований французьким філософом та економістом Д. де Трасі на початку XIX ст. Саме поняття ідеологія, він визначив як комплекс ідей, що виникають у людини по відношенню до навколишнього світу. Однак, далеко не все те, що ми розуміємо під ідеологією в широкому значенні, впливає на формування зовнішньої політики держави та міжнародні відносини. Найбільше явно і прямо на них може впливати те, що дослідники називають політичною ідеологією. Політична ідеологія - це та частина світогляду, яка спонукає людину до виконання саме політичних дій щодо перетворення навколишнього світу. Міжнародні відносини у цьому сенсі виступають як відносини та процеси політичного порядку. Значна кількість дослідників феномена ідеології зводять відомі ідейні течії у найбільш популярні види «політичних ідеологій». У XX ст. до таких видів, як правило, відносять: лібералізм, консерватизм, націоналізм, соціалізм, фашизм, анархізм, "фемінізм", "екологізм" тощо. Вплив ідеології на міжнародні відносини є багатовимірним і відбувається на кількох рівнях і проявляється в діяльності різних суб'єктів. Йдеться насамперед про основні властивості та ознаки

держави. Серед яких, прагнення до самозбереження та безпеки, накопичення потужності та забезпечення сприятливого зовнішнього середовища для свого саморозвитку.

Вплив ідеологій як систематизованих світоглядних поглядів починає простежуватись у міжнародних відносинах Нового часу, у період становлення "держав-націй", як головних діючих елементів Вестфальської системи міжнародних відносин, що виникла 1648 р. Ідейно-політичні моменти стали відігравати помітну роль у зовнішньополітичних процесах. Як пише В.Ф. Цимбалістий : «Вестфальський мир визнавав світську і державну різноманітність (було утворено 355 самостійних держав), закріпив співвідношення сил, що склалося в результаті 30-літньої війни і закріпив кордони окремих держав. Саме з цього часу головною формою політичної організації суспільства виступила національна держава (у західній термінології «держава нація»), а домінуючим принципом міжнародних відносин стає принцип національного суверенітету» [1, с. 315]. Відбувається посилення ролі ідеології на сприйняття державою інших учасників міжнародних відносин. Вже у війнах періоду Великої французької революції це було очевидним. Нову Францію, яка накреслила на своїх прапорах ідеї руйнації старої феодальної Європи, намагалися зламати коаліції консервативних монархічних режимів. У свою чергу французький республіканізм став ідейним обґрунтуванням оборони країни від феодальної реакції, а також подальшої експансії Франції. Професор Я. Грицак зауважує: «У повну силу процес творення модерних європейських націй розгорнувся у ХІХ–ХХ ст. Тому більш коректним є поділ світової історії на «ранньомодерні» (ранньоновітні) та власне «модерні» (новітні) часи. Хронологічну межу між першими і другими становить Велика французька революція» [2, с. 33].

У ХІХ ст. націоналізм як дуже поширена форма ідеології став ідейним стрижнем для обґрунтування воєн заради об'єднання народів та створення незалежних держав (Греція, Сербія, Італія, Німеччина). Однак, лише ХХ ст. дало найбільш вражаючі приклади взаємодії політичних ідеологій та зовнішньої політики держав. Стає часом поширення у Європі нових видів ідеологій. Центральним моментом яких була переконаність у тому, що «ідеальний світ» можна створити лише діями групи людей, суспільства та держави. Ідеології такого типу стали масовими і в низці країн набули статус офіційно-державних з функціями для видобування відносин із зовнішнім світом. Невипадково ХХ століття називають "століттям мас". Швидкому поширенню нових ідеологій об'єктивно сприяли важливі зміни, що відбулися в економічному, соціальному, культурному житті мільйонів людей, а також технічний прогрес.

У XXI ст. з розвитком країн та регіонів, ускладнення відносин між ними, строкатою стає палітра ідеологічних конструкцій. З одного боку, крах біполярного світу призвів до того, що ідеологія лібералізму була проголошена універсальною яка призвана продемонструвати перевагу західного шляху соціально-економічного та культурного розвитку. З іншого боку, сьогодні очевидно, що проголошення остаточної перемоги лібералізму над іншими ідейними течіями в глобальному масштабі - спроба видати бажане за дійсне. Посилення американської гегемонії у світі, аж ніяк не означає так само швидких змін у свідомості людей. Ще один фактор, існування який необхідно враховувати, – націоналізм у різних проявах. Він як найпоширеніша форма ідеології, як і раніше, існує у світі. У націоналізмі поєднуються індивідуальні і соціокультурні прихильності людей з ідеєю держави, яка тільки і здатна існувати і діяти для збереження національно-культурної ідентичності народу. Традиційно ця проблема вирішувалася саме за рахунок виникнення та розвитку незалежної держави. « Для ідеології націоналізму, – пише П. Іванишин, – ключовим є утвердження національної ідентичності як основної з усіх людських ідентичностей, а також теорії перманентної націоналізації (націотворення, національного відродження) як невіддільного вкоріння в Батьківщину, в національне буття » [3, с. 20].

Література:

1. Цимбалістий В. Ф. Теорія міжнародних відносин : навчальний посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2009. 360 с.
2. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття, Київ : Yakaboo Publishing, 2024. 656 с.
3. Іванишин П. Ідеологія і держава: націософська інтерпретація : монографія. Тернопіль : Крила, 2022. 534 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-17>

**LOBBYING AS A TOOL FOR REALIZING
THE NATIONAL INTERESTS OF THE VISEGRAD GROUP
COUNTRIES IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION**

**ЛОБІЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ
ІНТЕРЕСІВ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ
В ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Chornopyskyi V. I.

*Postgraduate student at the Department
of Political Science
Vasyl Stefanyk Carpathian
National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Чорнописький В. І.

*аспірант кафедри політичних наук
Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

У сучасних умовах трансформації міжнародного політичного порядку та поглиблення інтеграційних процесів у Європі особливого значення набувають інструменти впливу держав на формування наднаціональних рішень. Одним із таких інструментів виступає лобізм, який у межах європейського політичного простору перетворився на невід’ємний компонент функціонування демократичних політичних систем і механізмів прийняття політичних рішень. Актуальність впливу лобізму у контексті діяльності країн Вишеградської групи зумовлена їхнім активним залученням до процесів європейської інтеграції, необхідністю захисту національних інтересів у межах наднаціональних інституцій, а також прагненням посилити власні позиції у формуванні політики Європейського Союзу.

Європейська інтеграція створила нову політичну реальність, у якій держави-члени змушені адаптувати традиційні інструменти зовнішньої політики до багаторівневої системи управління. Лобізм виступає не тільки механізмом впливу на політичні рішення, а й формою інституціалізованої взаємодії між національними урядами, бізнесом, громадянським суспільством та європейськими структурами. В умовах розширення ЄС держави Центрально-Східної Європи, зокрема Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина, активно використовували лобістські практики для досягнення стратегічних цілей, що включали інтеграцію до внутрішнього ринку Європи, отримання фінансової підтримки, захист економічних секторів та посилення політичного впливу на європейському рівні.

Формування лобістських практик у країнах Вишеградської групи було зумовлене як внутрішніми трансформаціями постсоціалістичних політичних систем, так і зовнішніми вимогами євроінтеграції. Процес демократизації та інституційного реформування створив передумови для розвитку механізмів представництва інтересів, що включали правове регулювання взаємодії між державними органами та групами інтересів. Одночасно інтеграція до європейського політичного простору сприяла поширенню стандартів прозорості, підзвітності, що стало важливим чинником легітимації лобізму як елементу демократичного врядування [1, с. 68]. Таким чином, лобістська діяльність у країнах регіону поступово набула інституціоналізованого характеру.

Особливе значення у формуванні лобістських стратегій відіграло розширення ЄС 2004 року, яке стало ключовим етапом трансформації регіональної політики. У процесі переговорів про вступ держави Вишеградської групи використовували різні канали впливу на європейські інституції, включаючи міжурядові контакти, експертні мережі, дипломатичні представництва, а також взаємодію з бізнес-асоціаціями та міжнародними організаціями. Це сприяло формуванню багаторівневої системи представництва інтересів, у межах якої поєднувалися офіційна дипломатія та неформальні механізми впливу. Водночас активізація лобістських практик сприяла формуванню регіональної солідарності, що проявлялося у координації позицій держав щодо ключових питань політики.

Після вступу до ЄС країни Вишеградської групи продовжили активно використовувати лобізм для захисту власних інтересів. Значну роль відіграли питання розподілу структурних фондів, реформування аграрної політики, енергетичної безпеки та міграційної політики. У цьому контексті спостерігається поєднання національних та регіональних стратегій лобіювання, що дозволяє державам посилювати переговорні позиції у відносинах із західноєвропейськими партнерами. Така практика сприяє формуванню нового типу регіональної кооперації, у межах якої Вишеградська група виступає як координаційний механізм вироблення спільних позицій [2].

Інституційна структура ЄС створює сприятливі умови для розвитку лобізму, оскільки процес прийняття рішень передбачає участь широкого кола акторів. У межах цієї системи держави-члени взаємодіють із Європейською комісією, Європейським парламентом та Радою Європейського Союзу, використовуючи формальні та неформальні механізми впливу. Значне місце займає також діяльність постійних представництв держав при ЄС, які виступають ключовими центрами координації лобістських зусиль. Важливим інструментом є участь

у робочих групах, комітетах та експертних структурах, що дозволяє впливати на формування політичних рішень на ранніх його етапах.

Суттєву роль у реалізації лобістських стратегій відіграє взаємодія держав із транснаціональними корпораціями, бізнес-асоціаціями та громадянським суспільством. Це створює можливості для формування коаліцій інтересів, які підсилюють позиції держав у переговорах. Одночасно такий підхід сприяє адаптації національних економік до вимог внутрішнього ринку ЄС, що є важливим чинником економічної модернізації. У країнах Вишеградської групи бізнес-структури активно залучаються до процесів формування політики національних урядів, що забезпечує узгодження національних та корпоративних інтересів у європейському вимірі [4, с. 77].

Таким чином, лобізм у країнах Вишеградської групи виступає важливим інструментом реалізації національних інтересів у процесі європейської інтеграції, сприяючи формуванню ефективних механізмів представництва інтересів у багаторівневій системі управління. Його розвиток відображає загальні тенденції трансформації політичних систем Центрально-Східної Європи, інтеграції до європейського політичного простору та формування нових моделей регіональної співпраці.

Література:

1. Муртіщева А. О., Врещ Ю. О., Радченко О. А. Правове регулювання лобізму: досвід зарубіжних країн, перспективи для України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : «Юридичні науки»*. 2020. № 5. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2020-5-6015>
2. Яровой Т. Європейський лобізм як дороговказ для вітчизняних законотворців: досвід Республіки Польща та Литовської Республіки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1279>
3. Greenwood J. *Interest Representation in the European Union*. 4th ed. London : Palgrave Macmillan, 2017. 269 p.
4. Marchuk V. *Ukraine in martial law: political and security challenges*. Bern : Peter Lang AG, 2025. 144 p. (Spectrum Slovakia ; Vol. 49). ISBN 978-3-631-93222-3.

SECTIONS 5. POLITICS IN UKRAINE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-18>

CIVIC INITIATIVES AS A MECHANISM FOR SOCIAL MOBILIZATION AND DEMOCRATIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

ГРОМАДЯНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ ЯК МЕХАНІЗМ СУСПІЛЬНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ ТА ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Herman M. V.

*Postgraduate student at the Department
of Political Science
Carpathian National University named
after Vasyl Stefanyuk
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Герман М. В.

*аспірант кафедри політичних наук
Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Громадянські ініціативи в сучасній Україні розглядаються як один із ключових механізмів, що сприяє активізації суспільної участі, соціальній мобілізації та консолідації демократичних процесів. У науковому дискурсі громадянська ініціатива означає колективну дію громадян з метою вирішення суспільно значущих проблем, які не обходяться лише традиційними формами політичної участі, а включають самоорганізацію, творчий пошук нових форм співпраці та участі у політичному житті суспільства. Інституціоналізація таких ініціатив пов'язана з розвитком громадянського суспільства, що передбачає не лише наявність організацій, але й активну участь широких груп громадян у житті спільнот і вплив на політичні рішення. Український контекст, особливо під впливом зовнішніх загроз і внутрішніх трансформацій, значною мірою активізував громадянські ініціативи як відповідь на виклики часу.

Аналіз розвитку громадянського суспільства в Україні в останні роки показує, що роль громадянських ініціатив значно зросла у зв'язку зі змінами соціально-політичного середовища, посиленням потреби у захисті прав і свобод громадян та викликами, пов'язаними з війною. У національних аналітичних звітах зазначається, що громадянські організації і ініціативи виступають не лише у традиційних сферах правозахисту, але й у питаннях місцевого розвитку, комунікації між владою та громадянами, а також у реалізації механізмів безпосередньої

демократії. Такі ініціативи сприяють формуванню партнерських моделей взаємодії між владою та суспільством, що, в свою чергу, підсилює легітимність політичних рішень і демократичних інститутів [2].

Суспільна мобілізація через громадянські ініціативи віддзеркалює здатність громадян до самоорганізації та колективної дії. Наукові дослідження підкреслюють, що традиційні показники участі у громадському житті, які раніше свідчили про відносно низький рівень залученості населення у формальні організації, значно змінилися під впливом екстраординарних подій. Цей феномен демонструє, що громадяни здатні швидко і ефективно об'єднуватися навколо спільних цілей, особливо коли йдеться про захист базових прав, життєвих інтересів чи реагування на форс-мажорні обставини. Така мобілізація є не лише проявом соціальної солідарності, а й практичним механізмом впливу на соціальні та політичні процеси в країні.

Громадянські ініціативи діють у багатьох сферах суспільного життя, включно з локальною демократією, соціальною підтримкою уразливих груп, антикорупційним контролем, моніторингом діяльності органів влади та участю у процесах прийняття рішень. Законодавче середовище України поступово створює умови для реалізації таких ініціатив через інструменти місцевої демократії, які включають громадські слухання, електронні петиції, консультативно-дорадчі органи та інші механізми участі. Це сприяє формуванню сталих практик участі громадян у визначенні пріоритетів місцевої та національної політики, що є базовим елементом демократичного розвитку [3].

У сфері демократичного розвитку діяльність громадянських ініціатив проявляється також у здатності впливати на нормативно-правове середовище та процеси державного управління. Завдяки активній участі у консультаціях, розробці політик та контролі за їх реалізацією, громадянські ініціативи сприяють підвищенню прозорості, підзвітності і відповідальності владних інститутів перед суспільством [1]. Така форма участі виходить за межі електоральних процесів і включає безпосередню присутність громадян у житті публічної політики.

Особливого значення громадянські ініціативи набули в умовах повномасштабної війни, коли вони стали важливим чинником мобілізації ресурсів та координації дій суспільства для вирішення нагальних потреб. Аналіз сучасних низових ініціатив показує, що їхня здатність ефективно організувати ресурси, співпрацювати з різними партнерами та адаптуватися до динамічних обставин є важливою складовою соціальної стійкості українського суспільства. Така мобілізація не лише забезпечує оперативну реакцію на кризові ситуації, а й укріплює

соціальний капітал, що є основою довгострокового демократичного розвитку.

Розвиток громадянських ініціатив також пов'язаний із підтримкою та розвитком інституційних можливостей для співпраці між громадянським суспільством, владою та міжнародними партнерами. Аналітичні звіти міжнародних організацій відзначають важливість мережування, обміну практиками і підтримки спроможності громадських організацій, що дозволяє громадянським ініціативам мати більш системний вплив на процеси реформування та демократичного розвитку [4]. Такі механізми співпраці сприяють не лише посиленню ролі громадянського суспільства, а й створенню стабільнішого середовища для реалізації громадянської участі на всіх рівнях влади.

Українські громадянські ініціативи також відіграють значну роль у підвищенні політичної культури та громадянської компетентності. Постійна участь у громадських процесах, обговореннях і консультуваннях сприяє формуванню більш усвідомленого громадянського ставлення та розуміння механізмів демократичного урядування. Це, у свою чергу, зміцнює демократичні практики, сприяє зростанню довіри між суспільством та інституціями влади та підтримує прагнення до впровадження відповідальних політичних рішень.

Систематична участь громадян у вирішенні суспільних проблем також підсилює соціальну відповідальність і сприяє створенню умов для сталого демократичного розвитку. Вона формує середовище, в якому громадяни не лише реагують на виклики, а й активно впливають на контури майбутньої політичної системи та процеси трансформації суспільства. Такий внесок громадянських ініціатив у демократичний розвиток України підкреслює їх важливість як механізму суспільної мобілізації, здатного посилювати соціальну згуртованість, демократичну легітимацію влади та довгострокову стабільність суспільства.

Література:

1. Законодавчі ініціативи та активна громадська участь: кроки до сильної місцевої демократії. *Громадський Простір* : веб-сайт. URL: <https://www.prostir.ua/?news=zakonodavchi-initsiatyvy-ta-aktyvna-hromadska-uchast-kroky-do-sylnoji-mistsevoji-demokratiji>
2. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023–2024 роках. Національний інститут стратегічних досліджень : веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/stan-rozvytku-hromadyanskoho-suspilstva-v-ukrayini-u-2023-2024>
3. Що допомагає громадським ініціативам бути успішнішими під час війни – результати дослідження. *Центр Спільних Дій* : веб-сайт.

URL: <https://centreua.org/analiz-rishen/shho-dopomagaye-gromadskym-initsiatyvam-buty-uspishnishymy-pid-chas-vijny-rezultaty-doslidzhennya/>

4. Strengthening democratic resilience through civic participation during the war and in the post-war context in Ukraine. Council of Europe : web site. URL: <https://www.coe.int/en/web/participatory-democracy/strengthening-civil-participation-in-democratic-decision-making-in-ukraine>

SECTION 6. POLITICAL PR, ADVERTISING AND MANAGEMENT

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-19>

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN POLITICAL COMMUNICATIONS: OPPORTUNITIES AND RISKS

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ

Marchuk V. V.

*Doctor of Historical Sciences,
Professor,
Professor at the Department of Political
Science
Vasyl Stefanyk Carpathian National
University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Марчук В. В.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук
Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Стрімкий розвиток цифрових технологій та поширення алгоритмічних систем обробки даних зумовили глибоку трансформацію політичних комунікацій. У цьому контексті значної сили набуває використання технології штучного інтелекту, яка активно інтегрується у сферу політичної комунікації. Штучний інтелект розглядається як комплекс обробки мовлення та аналізу великих масивів даних, що дозволяють автоматизувати процеси створення та оптимізації повідомлень. Його впровадження у політичний менеджмент змінює логіку комунікаційної взаємодії, формуючи нові можливості для управління процесами та одночасно породжуючи низку етичних, правових і безпекових викликів.

У науковому дискурсі підкреслюється, що ШІ механізми здатні підвищити результативність політичної комунікації завдяки можливості швидкої обробки значних обсягів інформації та прогнозування поведінкових моделей аудиторії. Це дозволяє політичним акторам швидко реагувати на зміну суспільної думки, адаптуватися під потреби певних соціальних груп і формувати стратегії впливу. Автоматизація комунікаційних процесів сприяє раціональному використанні ресурсів і підвищує швидкість поширення інформації, що є важливим критерієм у сучасному інформаційному середовищі [3, с. 110].

Платформи, як OpenAI демонструють можливості генеративних моделей у створенні текстового контенту, що може бути використаний у комунікаційних кампаніях. Подібні технології дозволяють масштабувати процеси, забезпечуючи швидке формування адаптивних повідомлень, однак їх застосування потребує уваги щодо достовірності. Такі підходи дозволяють здійснювати глибоку сегментацію аудиторій, прогнозувати політичні вподобання та моделювати комунікаційні сценарії. Водночас практика використання персоналізованих даних у політичних кампаніях стала предметом широких суспільних дискусій після розслідувань, пов'язаних із діяльністю компанії Cambridge Analytica, що актуалізувало питання прозорості та етичності алгоритмічного впливу на виборців [1]. Цей досвід продемонстрував потенційні ризики зловживання даними та необхідність посилення нормативного регулювання цифрових комунікацій.

Ризики автоматизації політичної комунікації пов'язані також із можливістю поширення дезінформації та створення штучного контенту. Технології глибинного навчання дозволяють генерувати аудіо та відеоматеріали, що імітують реальні висловлювання політичних діячів. Такі інструменти, відомі як deepfake-технології, створюють серйозні загрози для інформаційної безпеки та довіри до політичних інститутів.

Європейська практика до регулювання штучного інтелекту відображає прагнення забезпечити інноваційний підхід та зменшити ризики в питаннях конфіденційності приватних даних. У межах ініціатив Європейський Союз розроблено нормативні акти, спрямовані на визначення правил використання систем штучного інтелекту, зокрема в політичній сфері. Регуляторні рамки передбачають вимоги до прозорості алгоритмів, відповідальності розробників та захисту персональних даних. Такі підходи демонструють прагнення запобігти зловживанням і водночас створити умови для відповідального використання інноваційних технологій у політичному менеджменті [2].

У сучасному політичному середовищі штучний інтелект стає не тільки інструментом оптимізації комунікацій, а й фактором трансформації самої природи політичної взаємодії. Його впровадження сприяє формуванню мережових моделей комунікацій, у межах яких інформаційні потоки регулюються алгоритмами, а рішення приймаються на основі прогнозованих моделей. Це підвищує ефективність управління політичними процесами, проте водночас ставить під питання прозорість, підзвітність та демократичну легітимність [4, с. 43].

Отже, використання штучного інтелекту у політичній комунікації відкриває значний простір для взаємодії, покращення ефективності, збереження ресурсів та вдосконалення стратегічного управління.

Водночас автоматизація комунікацій супроводжується ризиками, пов'язаними з маніпуляціями, порушенням приватності, поширенням дезінформації та підривом довіри до політичних інститутів. Подальший розвиток цифрових технологій вимагає формування комплексної системи нормативного регулювання, етичних стандартів та підвищення цифрової компетентності суспільства, що дозволить забезпечити відповідальне використання інструментів штучного інтелекту в політичному менеджменті та зберегти баланс між інноваційністю й демократичними цінностями.

Література:

1. Cambridge Analytica, компанія в центрі скандалу з Facebook, закривається. *BBC News Україна* : веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-43980978>
2. Investigation into the use of data analytics in political campaigns. *Information Commissioner's Office (ICO)* : web site. URL: <https://ico.org.uk>
3. Marchuk V., Melnychuk V. European Integration and Reform of Decentralization in Ukraine during Martial Law: Political Accents. Bern : Peter Lang AG, 2024. 152 p. (Spectrum Slovakia ; № 46). ISBN 9783631914663.
4. Marchuk V. Ukraine in martial law: political and security challenges. Bern : Peter Lang AG, 2025. 144 p. (Spectrum Slovakia ; Vol. 49). ISBN 978-3-631-93222-3.

SECTIONS 7. DYNAMICS OF MODERN CULTUREDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-20>**MYKOLA ZHULINSKY'S EXHIBITION PROJECT «KNOTS»
AT THE PRYKARPATTIA ART MUSEUM
AS A REPRESENTATION OF EXISTENTIAL
AND AXIOCULTURAL DYNAMICS CONTEMPORARY SOCIETY****ВИСТАВКОВИЙ ПРОЄКТ МИКОЛИ ЖИЛІНСЬКОГО
«ВУЗЛИ (ЖИВОПИС НЕ ЗАРАДИ ЖИВОПИСУ)»
У МУЗЕЇ МИСТЕЦТВ ПРИКАРПАТТЯ ЯК РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ
ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ТА АКСІОКУЛЬТУРНОЇ
ДИНАМІКИ СУЧАСНОСТІ****Kachmar O. V.**

*Doctor of Philosophy Science,
Professor,
Professor at the Department
of Management of Socio-Cultural
Activities, Show Business and Event
Management*

Качмар О. В.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри управління
соціокультурною діяльністю,
шоу-бізнесу та івентменеджменту*

Kuzenko P. Ya.

*Candidate of Art History,
Associate Professor,
Head of the Department of Fine
and Decorative-Applied arts
and Restoration
Vasyl Stefanyk Carpathian National
University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Кузенко П. Я.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент,
завідувач кафедри образотворчого
мистецтва та реставрації
Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

У сучасному мистецькому просторі України та Сумщини вагоме місце посідає творчий доробок Миколи Васильовича Жулінського – художника у галузі монументально-декоративного мистецтва та живопису, члена Національної спілки художників України, Заслуженого діяча мистецтв України. Його мистецька діяльність є значущим явищем у контексті розвитку національного образотворчого мистецтва [2, 3].

Творчість митця характеризується виразною філософською спрямованістю та концептуальною глибиною. Художні образи, створені Жулінським, актуалізують проблематику сенсу людського буття, категорій добра і зла, а також формують цілісний світоглядний дискурс. У його роботах простежується прагнення до осмислення асоціативно-філософських аспектів людського існування [3].

Мистецька мова художника ґрунтується на синтезі візуально-образного та інтелектуального компонентів. Поєднання емоційно-чуттєвого сприйняття живопису з раціональним осмисленням сутності людської природи зумовлює багаторівневість інтерпретації його творів та надає їм глибокого змістового наповнення.

Українська культурасьогодення функціонує в умовах воєнного стану, соціальної турбулентності та глобальних трансформацій. У такій ситуації мистецтво постає не лише як форма естетичного самовираження, а як простір смислотворення й аксіологічного перегляду [5].

Логічним продовженням окресленої філософсько-естетичної парадигми творчості митця є її актуалізація у виставковому просторі, де концептуальні засади його мистецтва набувають цілісного експозиційного втілення. Зокрема, в інституційному контексті музейної репрезентації відбувається подальше осмислення авторської художньої системи та її світоглядних домінант [4, 112].

Виставковий проєкт «Вузли (живопис не заради живопису)» Миколи Жулінського, представлений у Музеї мистецтв Прикарпаття, постає вагомим явищем сучасного українського мистецтва. Експозиція репрезентує художню рефлексію над психологічною, історичною та аксіологічною складністю сучасності, акцентуючи увагу на багатовимірності людського досвіду в умовах суспільних трансформацій [5, 57–59].

Особливої уваги заслуговує картина «Дудар» (2008), у цьому творі художник мистецтво функціонує як інструмент філософського осмислення людини, архаїчних кодів. Експресивна постать музиканта в композиційному центрі полотна позбавлена традиційної пасторальної легкості образу народного дударя. Художник надає їй гротескних, майже демонологічних рис. Масивна темна фігура створює відчуття внутрішньої напруги та метафізичної сили. Інструмент у руках персонажа перетворюється з елемента фольклорної атрибутики на символ впливу, звучання якого здатне формувати простір довкола. Таким чином, музика постає метафорою сили, що організовує або, навпаки, розхитує світ.

Привертають увагу полотна « Бенкет під час чуми», «Чорний лютий» «Агресія», «Ті, що ніколи не сплять», які можна вважати маніфестом екзистенційного сюрреалізму [6]. Ці картини не пропо-

нують естетичного затишку, вони працюють за принципом інтелектуального шоку. У роботах колористика яскрава, майже агресивна гама у поєднанні з похмурими сюжетами створює унікальний ефект. Життя продовжує пульсувати у процесі розпаду, автор доводить, що енергія буття сильніша за логіку чи моральні норми.

Попри гротескність, у центрі кожної картини залишається Людина (або її слід). Навіть якщо вона представлена як П'єро [7, 134–136] чи оголена беззахисна постать, вона є єдиним джерелом світла композиції.

Проект засвідчує прагнення автора вийти за межі суто естетичного виміру живопису, надаючи йому статусу інструмента філософського аналізу та культурного осмислення дійсності.

Художник у своїй практиці поєднує живопис і інсталяцію, концентруючи увагу на людському переживанні, структурі культурної пам'яті. Образ вузла - водночас простий і багатозначний стає ключем до прочитання творчості митця: як символ зв'язку, напруження, єднання й розриву, він уособлює складність людського досвіду та культурних нашарувань. У представлених роботах вузол постає не лише пластичним мотивом, а й концептуальною моделлю, що структурує художній простір і формує внутрішню драматургію експозиції.

Творчість Миколи Жилінського вирізняється глибоким осмисленням матеріалу та уважністю до деталей, у яких закодовано особисті й колективні історії. Через метафору вузла митець осмислює взаємозв'язки між людиною та середовищем, традицією й інновацією, внутрішнім і зовнішнім вимірами буття. Виставка в Музеї мистецтв Прикарпаття актуалізує ці смисли в контексті сучасних суспільних трансформацій, пропонуючи глядачеві простір для рефлексії та співпереживання. Його картини вражають сюжетно-композиційним мисленням і спонукають глядача не просто роздивлятися полотна, а думати

Таким чином, «Вузли» — це не лише експозиція окремих творів, а цілісне художнє висловлювання, що порушує питання зв'язків, які нас формують, і напруг, що визначають наш час.

Проект «Вузли» актуалізує проблему екзистенційної напруги людини в добу радикальної невизначеності. Вузол як образ є концентрованим символом складності, конфлікту, взаємозв'язку та потенційного розв'язання.

Таким чином, дослідження спрямоване на виявлення того, яким чином художня мова проекту репрезентує флуктуацію цінностей і трансформацію культурної свідомості

У роботах М. Жилінського «вузол» постає як символ напруженої структури буття. Композиційна фрагментованість, драматизм кольорової палітри створюють атмосферу внутрішнього конфлікту.

Експонування проекту в музейному просторі створює додатковий семантичний вимір. Музей як інституція культурної пам'яті забезпечує діалог між минулим і сучасністю.

Підводячи підсумок, картини М. Жилінського слід розглядати як цілісну філософську систему, що досліджує кризу ідентичності сучасної людини через візуальну мову. Вони є свідченням того, що мистецтво залишається останньою територією свободи, де можна відверто говорити про страх, смерть і самотність. Творчість митця – пошук гуманізму в епоху тотального відчуження, у якому мистецтво

бере на себе роль інтелектуального дзеркала, яке не прикрашає, а візуалізує приховані травми колективної психіки та цілісну дезорієнтацію сучасності [8].

Поєднання історичної архітектури з сучасною художньою мовою підсилює контраст між стабільністю форми та динамікою змісту. Виникає ефект «аксіологічного резонансу», коли експозиція стає полем рефлексії щодо історичної тягlosti й сучасної відповідальності.

Виставковий проект розглядається як приклад аксіокультурної трансформації живопису у ХХІ столітті, де художній твір функціонує як форма екзистенційної рефлексії та соціокультурного реагування на кризу.

Музейний простір підсилює герменевтичний ефект проекту, перетворюючи його на простір культурної пам'яті та етичної рефлексії.

Отже, «Вузли» Миколи Жулінського можна трактувати як художній механізм формування нової аксіологічної конфігурації сучасності, де мистецтво виступає формою екзистенційного опору та культурної консолідації [1].

Експозиція в музеї виступає простором діалогу між традиційним мистецьким середовищем і сучасними образними практиками, підкреслюючи контраст між стабільністю музейного простору та динамікою художніх форм. «Вузли» у творах М. Жулінського постають як метафора складності людського буття, взаємозв'язку, історичної пам'яті та трансформації.

Література:

1. Виставка живопису Миколи Жулінського «Вузли» URL: <https://list.in.ua/Івано-Франківськ/afisha/158582-Виставка-живопису-Миколи-Жулінського-%22Вузли%22> (дата звернення: 20.02.2026).

2. Гапченко І. І. Жулінський Микола Васильович. Енциклопедія Сучасної України : електрон. ресурс / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-18409> (дата звернення: 20.02.2026).

3. Жулінський Микола Васильович. Енциклопедія педагогічної Сумщини : електрон. ресурс. URL: <https://esu.com.ua/article-18409> (дата звернення: 20.02.2026).

4. Лагутенко О. А. Мистецтво вчора і сьогодні : зб. ст. Київ : ВД «Антиквар», 2021. 352 с.

5. Петрова О. М. Мистецтвознавчі рефлексії: історія, теорія та критика образного мислення ХХ–ХХІ ст. : зб. ст. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 484 с.

6. Побожій С. Микола Жулінський, мистець із Сум. *Образотворче мистецтво*. 1997. № 3–4.

7. Смирна Л. В. Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві. Київ : Фенікс, 2017. 480 с.

8. Халєєва О., Скосер А. Микола Жулінський: до 70-річчя від дня народження художника : краєзнавча бібліогр. пам'ятка / Сумська міська центральна бібліотека ім. Т. Шевченка ; від. довід.-інформ. роботи. Суми, 2023. 16 с. (Серія «Художники Сумщини»). URL: <https://www.calameo.com/read/0012729717a53169cf0c4> (дата звернення: 20.02.2026).

SECTION 8. PHILOSOPHICAL PROBLEMS OF EDUCATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-21>

PROFESSIONALLY-FOCUSED PHILOSOPHY TEACHING AT UNIVERSITY LEVEL

Didenko L. V.

*Ph. D. in Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Philosophy of Humanities Department
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

At first glance, the contemporary world appears stable and progressively unfolds across a variety of situations. However, a closer examination of the causal relationships between phenomena and processes within the social space reveals a markedly different picture: most adversities are anthropogenically rooted, and numerous deviations from the optimal development of socio-segmental constructs (primarily processes) are enabled precisely by human action.

The conceptual delineation of contemporaneity may be expressed in a single word – ‘crisis’. Yet a crisis does not necessarily present itself as a concentrated depiction of the worst. Rather, it signifies liminality – a distinct stage at which subsequent courses of action are selected. A possibility (which, in essence, is what a crisis represents) is not a decision per se, but a spectrum of potential trajectories, among which the human being actualises only one – the optimal one under given circumstances. Crises periodically arise within most socio-segmental constructs, accelerating the renewal of components that no longer function in proportion to present challenges. Such micro-disruptions (here: crises) may even be beneficial, as they signal ‘local failures’, the rapid remediation of which prevents systemic breakdowns across socio-segments. In other words, the emergence of a crisis constitutes a demand for transformation as an unavoidable change required for systemic continuity, entailing modifications both to components (preservation and substantive renewal; replacement; removal; addition) and to structure (preservation; reassembly; reconstruction based on the previous form; or the formation of an entirely new configuration).

By contrast, the notion of ‘global crises’ functions as a marker of systemic failures across multiple socio-segments. An examination of their causes demonstrates that, in most cases, they are anthropogenic: delayed responses to micro-disruptions (or controlled crises) within a company may result in widespread dysfunction within a countricial society. Paradoxically, such disruptions can be anticipated and detected before reaching critical proportions. Importantly, this anticipatory capacity may be cultivated through philosophy teaching at the university level, particularly in the preparation of future specialists enrolled in non-philosophical programmes.

Philosophy does not provide answers to every question. However, by virtue of its essential orientation, it cultivates the capacity for rapid response and professional anticipation of dominant trends within a 3–5-year horizon. It does not prioritise rote memorisation; rather, it appeals to understanding (and reasoning). The latter comprises a sequence of steps directed toward the optimal application of one’s reasoning in critical situations (here: micro-disruptions). While philosophy retains a theoretical component, this primarily serves to calibrate the human being at a foundational level, rather than to offer universal answers applicable to all contexts.

The primary **challenge** of contemporaneity lies not in forecasting situational deviations within socio-segments – which remains possible only in a preliminary sense as trend recognition – but in preparing younger generations for existence in a volatile world. Geopolitical processes have already established a trajectory toward a new standard of anthropo-existence: collectivity, subordination, conditional adaptation, and monitoring. The plasticity of norms thus appears natural, orienting the human being toward making optimal decisions instantaneously.

Problematisation. Socio-segmental processes inevitably affect the sphere of higher education. Traditionally, students have been taught the theoretical foundations of their disciplines; however, in praxis, much of this knowledge proves insufficient under rapidly changing conditions and artificially sustained obstacles to local governance at all levels (from company to country). The challenge for lecturers lies in balancing mandatory theoretical content with its prospective professional relevance.

The teaching of foundational philosophy may have been acceptable in earlier periods, as reflected in SPOD (Steady, Predictable, Ordinary, Definite). Subsequent concept-formulas of worldview – VUCA and VUCAP, BANI, SHIVA, TACI [1] – presuppose accelerated change and heightened uncertainty. Higher education should respond to these transformations by proportionally updating curricula; yet this shift remains insufficiently implemented. The obstacle is not always a lack of opportunity,

but rather a shortage of specialists prepared to teach proactively, with attention to emerging trends that can only be tentatively identified.

Professionally-focused philosophy teaching is inherently interdisciplinary, which renders it demanding: philosophy lecturers must understand the internal dynamics of their students' professional domains (law, economics, philology, audiovisual arts, journalism, etc.). While this constitutes an additional burden, it is precisely this demand that enables the meaningful adaptation of philosophical knowledge to professional context. For philosophy to be comprehensible to future specialists, it must be articulated in the language of their discipline – through relevant examples, the absence of ready-made solutions, and engagement with profession-specific problems.

The contemporary human being exists at the intersection of multiple information flows that must be navigated effectively. Philosophy cultivates purposeful action imbued with prospective meaning and oriented toward minimising harm to all participants in a given situation.

Competence developed within higher education is not merely knowledge nor a collection of practical prescriptions. It consists of coherent constellations of skills and strategies that function under contemporary conditions; it concerns 'how' more than 'what'. The catalyst for philosophy teaching lies in the lecturer's prior response to the question: 'Why does a specialist need philosophy?'. Before entering the classroom, the lecturer must temporarily assume the student's perspective in order to grasp the practical significance of philosophy.

Solution. The question of the potential professional relevance of philosophy is pressing for both lecturers (who delivering it) and students (who engaging with it). Students' initial query typically begins with 'why' and subsequently transforms into 'how'. For philosophy lecturers, however, this inquiry always remains focused on an optimised 'how': how to structure the course material, how to select the clearest illustrations, how to explain concepts in understandable terms, and how to demonstrate its benefit for the future specialist, among other considerations. Lecturers are concerned not with 'whether it is possible', but rather with 'how it is possible'. In other words, philosophy lecturers do not aim to instruct future specialists on how to understand their own field. Their task is to cultivate in young professionals a clearer vision of their field as an integrated system of interconnected elements – its strengths and weaknesses. These limitations may be compensated for or mitigated through philosophy. It should be emphasised that philosophy is not a 'servant to the professional domain'; rather, it functions as an anthropo-centred compass (or navigational system) that students must learn to apply.

Guidelines. The curriculum for higher-education philosophy teaching at the first (bachelor's) level provides students with an introduction to topics

that render the world, along with its phenomena and processes, more comprehensible. However, individual student work does not consist in merely reproducing the course material; it involves adapting it to their specific professional field.

Dual roles. The human being always remains at the centre. Both lecturers and students inhabit reciprocal roles: lecturers temporarily adopt the student's perspective to evaluate the effectiveness and clarity of tasks, while students simultaneously act as learners and emerging practitioners. In the first case, lecturers can adjust the delivery of course material promptly. In the second, students provide feedback on the comprehensibility of the material through their clarifying questions and responses. A crucial aspect of these dual roles is communication, manifesting as open connectivity between the two poles (lecturer and students). In contemporary educational discourse, this is identified as the co-construction of knowledge.

Examples and situations, presented through tasks of varying complexity, enable students not only to demonstrate their competencies in philosophy but also to link these competencies with professional aspects. This involves not merely reproducing lecture material, but also producing the outcomes of their own reflections on a topic, problem, or question. Philosophy lecturers should not insist on a single type of task, as philosophy itself constitutes a multifaceted cultivation and exercise of students' intellect. At times, tasks that lecturers consider simpler may, in fact, present greater challenges for students.

On one hand, we have philosophy; on the other, lecturers and students. Philosophy is more akin to a quest, undertaken by each human being in pursuit of self-improvement – an outcome surpassing any material reward. Lecturers identify optimal sets of tasks that help students practise the diverse interconnections of worldly phenomena. Students, in turn, find their path to self-understanding through the elimination of fear (everything is an experience), the acquisition of knowledge (i.e., the expansion of awareness), and the rehearsal of thematic decision-making (through solving situational tasks and presenting structured, well-argued responses to questions), which together help establish an algorithm for managing one's own natural intellect. Moreover, a form of professional exchange occurs: lecturers convey the philosophical component to students, while students elucidate the nuances of their own disciplines to philosophy lecturers. This constitutes educational capital [2], representing situationally enacted competencies of lecturers and students that fully unfold only through collaboration, yielding mutual benefit.

Thus, professionally-focused philosophy teaching at the university level is not only an urgent necessity for the formation of the contemporary specialist and of the human being more broadly, but also an opportunity

for lecturers and students to engage in mutual self-improvement through the co-attunement of philosophy and professional disciplines.

References:

1. Діденко Л. В. Філософські знання у соціопросторі: фахівець-та-людина у світі-за-формулою. *У Академічні Читання пам'яті професора Г. І. Волинки: філософія, наука та освіта* : науково-практична конференція (1 травня 2024 року) / за ред. : Андрущенко В. П., Русакова С. С., Гончаренко К. С. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 9–14. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-381-4-1>
2. Didenko L. V. Conceptualising educational capital. *Ensuring sustainable development of society: historical, political, philosophical, and sociological aspects* (October 1–2, 2025. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. P. 17–20. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-607-2-4>

SECTION 9. ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SOCIETY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-22>

REPRESENTATION OF JUSTICE IN POPULAR CULTURE

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ПОПУЛЯРНІЙ КУЛЬТУРІ

Zahoruiko S. V.

*3rd-year PhD student at the Department
of Social Philosophy, Philosophy
of Education and Educational Policy
Dragomanov Ukrainian State University
Kyiv, Ukraine*

Загоруйко С. В.

*аспірант кафедри соціальної
філософії, філософії освіти
та освітньої політики
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Справедливість у сучасному гуманітарному дискурсі осмислюється як багатомірний феномен, що поєднує моральні інтуїції, правові норми та соціально-політичні режими розподілу і визнання. Популярна культура в цьому контексті не є нейтральним «відображенням», адже вона продукує образи належного порядку і задає символічні форми, через які суспільство зчитує нерівність, свободу та відповідальність. Мета дослідження – показати, як сучасний кінематограф репрезентує справедливість як проблему легітимності соціального порядку та як досвід обмеження/розширення людських можливостей.

Теоретичною основою є концепції Дж. Роулза та А. Сена. Роулз в рамках «справедливості як чесності» обґрунтовує рівність базових свобод і принцип диференціації, за яким нерівності допустимі лише тоді, коли вони працюють на користь найменш забезпечених [1, с. 183]. Для аналізу популярної культури цей горизонт важливий як критерій того, як культурний текст моделює інституційну легітимність: що подається як справедливий порядок, а що як структурно насильницьке відхилення. Підхід А. Сена щодо можливостей, навпаки, зосереджує увагу на порівняльному оцінюванні реальних життєвих шансів і на тому, як зменшувати несправедливість у конкретних ситуаціях. Він підкреслює, що теорія справедливості повинна «включати способи оцінювання того, як зменшувати справедливість, а не лише прагнути опису досконало справедливих суспільств» [2, с. 156]. У кінематографі

це відкриває перспективу читання не лише «нерівності ресурсів», а асиметрії можливостей діяти, брати участь і зберігати гідність та соціальну видимість.

Український дискурс дозволяє адаптувати ці наукові погляди. Наприклад, М. Бірюк підкреслює історичну мінливість і соціальну зумовленість уявлень про справедливість, що робить культурні тексти простором фіксації трансформацій норм [3]; Д. Гарбар трактує справедливість як інтегративний регулятивний принцип, який поєднує нормативний та аксіологічний виміри і працює на легітимацію або делегітимацію соціального порядку [4]. Отже, кінематограф розглядається як символічний механізм моральної оцінки – через наратив, простір і афект.

Методологічно дослідження спирається на філософський аналіз репрезентацій, поєднуючи наративно-семіотичне прочитання з методологією інтерпретації. Операціоналізація здійснюється через три кроки: 1) реконструкція моделей легітимності інституцій і репрезентацій базових свобод (підхід Дж. Роулза); 2) опис того, як у сюжеті та візуальній мові кодуються можливості і бар'єри їх реалізації (концепція А.Сена); 3) аналіз символічних механізмів (просторові метафори, тілесні режими, жанрові рішення, афективні ефекти). Корпус для дослідження становлять кінострічки «Паразити» (2019), «Земля кочівників» (2020) і «12 років рабства» (2013), які репрезентують різні конфігурації несправедливості (клас, прекарність, історичне поневолення) і функціонують у широкому культурному обігу.

Зауважимо, що нині репрезентація трактується не як пасивне відображення реальності, а як процес виробництва і циркуляції значень в культурному просторі [5, с. 91], тому справедливість у популярній культурі розглядається нами як символічна конструкція, що формується через наратив, образи та афективні режими сприйняття.

У «Паразитах» соціальна нерівність візуалізується як просторова організована вертикаль: архітектура житла та траєкторії руху персонажів перетворюють класову дистанцію на режим видимості і тілесного досвіду. Просторова метафорика кодує нерівний доступ до безпеки, приватності та гідності, тобто до можливостей, що визначають межі повсякденної свободи. У контексті концепції Дж. Роулза фільм проблематизує моральну виправданість порядку, який відтворює залежність, а не демонструє «користі» для найбільш уразливих; у перспективі ідей А. Сена акцент зміщується на звуження життєвих шансів, коли соціальний «підйом» стає продуктом тактик виживання, а не справедливих умов.

«Земля кочівників» репрезентує справедливість через парадокс мобільності, адже дорога означає свободу як культурний міф і водночас

вимушене пристосування до економічної нестабільності. Стримана візуальна мова формує не моралізаторський коментар, а режим спів-присутності, в якому несправедливість переживається як повсякденна нормальність. Дж. Роулз виявляє розбіжність між формальною рівністю та справедливими умовами участі; А. Сена показує, як можливості самореалізації блокуються конверсійними бар'єрами (праця, житлова невизначеність, вразливість), що не зводиться до індивідуального вибору.

У «12 років рабства» справедливість розглядається як межева категорія, що оголює свою протилежність: інституційно санкціоноване рабство руйнує базові свободи та анулює людську здатність діяти. Символічна репрезентація працює через тілесність, примус і позбавлення права на власну історію, перетворюючи «легальний порядок» на простір радикальної несправедливості. Для Дж. Роулза це означає крах ідеї легітимних інституцій; а в контексті А. Сена – знищення можливостей як таких. У координатах М. Бірюка і Д. Гарбара цей кейс демонструє історичну змінність норм і механізм культурного повернення аксіологічного виміру справедливості у публічне осмислення [3; 4].

Отже, що кінематографічні наративи варто розглядати не як ілюстративні «прикладні» до теорій, а як культурні механізми, що з'єднують (або розводять) нормативний горизонт інституційної легітимності (Дж.Роулз) і досвід реальних можливостей (А. Сена) у конкретних символічних формах. Ми простежили, як репрезентації справедливості будуються через простір (стратифікація), мобільність (прекарність) і тілесність (травматична пам'ять), формуючи суспільні уявлення про межі свободи, рівності та відповідальності в умовах сучасних трансформацій.

Література:

1. Eodor J. John Rawls's Concept of Justice as Fairness. 2020. P. 182–184. URL: <https://ojs.unm.ac.id/UDR/article/view/16387/9448>
2. Arjona C., Jamal A. A., Menkel-Meadow C. J., Ramraj V. V., Satiro F. Senses of Sen: Reflections on Amartya Sen's Ideas of Justice. *International Journal of Law in Context*. 2012. Vol. 8, No. 1. P. 155–178. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2008832>
3. Biryuk M. Transformation of Understanding of Justice in the Context of the Problem of Social Equality: A Philosophical Analysis. *Skhid.* 2025. Vol. 7, No. 2. P. 14–18. DOI: <https://doi.org/10.21847/2411-3093.2025.722>
4. Гарбар Д. Сутнісні характеристики категорії справедливості у контексті методології соціально-філософського аналізу. *Вісник*

Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки. 2022. Вип. 1 (91). С. 105–115. DOI: 10.35433/PhilosophicalSciences.1(91).2022.105-115.

5. Русаков С. С. Репрезентація арт-ринку у популярній культурі. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2019. Вип. 33. С. 90–96. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi33.296>*

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-23>

**PRICING POLICY IN HEALTHCARE INSTITUTIONS
AS A FACTOR OF RESILIENCE UNDER BANI
AND SHIVA PARADIGMS**

**ЦІНОВА ПОЛІТИКА ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
ЯК ФАКТОР РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ В УМОВАХ ПАРАДИГМ
BANI TA SHIVA**

Zohrabian K. M.

*Postgraduate Student at the Department
of Management
State University of Trade and
Economics
Kyiv, Ukraine*

Зограб'ян К. М.

*аспірантка кафедри менеджменту
Державний торговельно-економічний
університет
м. Київ, Україна*

Сучасний ландшафт функціонування систем охорони здоров'я України – “військові дії в країні, занепад деокупованих територій, неможливість вести господарську діяльність поблизу лінії фронту, високе безробіття, висока вартість життя, зниження курсу української валюти” [2, с. 9; 6 с. 120], остаточно втратив ознаки лінійності, що робить класичні методи стратегічного планування, засновані на ретроспективних екстраполяціях, не лише малоефективними, а й подекуди деструктивними для економічної стійкості медичних закладів. Середовище функціонування некомерційних закладів охорони здоров'я (ЗОЗ) в Україні сьогодні постає як унікальний феномен «трансформаційного ринку», що поєднує в собі ринкові механізми конкуренції з державним регулюванням у стані граничної інтенсивності зовнішніх викликів. У таких умовах, за твердженням С. Бая та В. Єлісеєва [2, с. 9], поняття стабільності заміщується умовами постійної турбулентності, де рівень економічної резильєнтності підприємства безпосередньо залежить від *превентивної адаптивності*

менеджменту та здатності до стратегічного випередження екзогенних шоків.

Традиційна концепція VUCA, що виникла у 1980-х роках у армії США, згодом була імплементована у бізнес-стратегіях, описуючи хаотичне середовище, вичерпала свій пояснюючий потенціал щодо сучасної хаотичності середовища. Спираючись на праці R. Berger, Ю. Чалюк та В. Гоца [1, 3, 7, 8], є доцільним деконструювати навіні управлінські підходи та застосувати концептуальну рамку BANI (Brittle, Anxious, Nonlinear, Incomprehensible), запропоновану Ж. Кассіо, та модель SHIVA (Split, Horrible, Inconceivable, Vicious, Arising), що використовується для опису екстремальних деструктивних впливів воєнного стану.

Аналізуючи сценарний простір за парадигмою BANI вдалося ідентифікувати критичні розриви, що дестабілізують фінансову архітектуру некомерційних ЗОЗ. Крихкість (Brittle) системи виявляється у високій вразливості бюджетів, бо за відсутності сформованих резервів навіть незначні затримки виплат від НСЗУ здатні спровокувати касовий розрив та стан технічного дефолту закладу. Нелінійність (Nonlinear) середовища, остаточно деформує логіку «обсяг послуг – пропорційне зростання доходу», оскільки масові міграційні процеси спричиняють зростання дефіциту ресурсів незалежно від фактичної інтенсивності роботи закладу.

Надлишок даних, отриманих з цифрових систем не забезпечує аналітичної прозорості, а лише змушує менеджмент відмовлятися від формалізованих алгоритмів на користь евристичних підходів при калькулюванні платних послуг.

Це все посилює стан управлінської тривожності (Anxious) та незбагненності (Incomprehensible).

Найбільш радикальну детермінацію сценарного простору пропонує модель SHIVA, яку Ю. Чалюк [4] використовує для опису екстремальних деструкцій воєнного стану. Якщо сценарій розщепленості (Split) вказує на поглиблення міжрегіональної дивергенції (*де умови діяльності закладу в тилкових та прифронтових зонах набувають принципово відмінних характеристик*), то чинники жакливості (Horrible) та немислимості (Inconceivable) (*характерні для блекаутів, мобілізації персоналу та постійні загрози обстрілів*) вже імперативно змушують менеджмент інтегрувати безпекові витрати й інвестиції у відновлення людського капіталу в структурі собівартості. Жорстокість (Vicious) операційних параметрів при граничному обмеженні ресурсів вимагає від закладу здатності до відродження (Arising), що можна реалізувати через інституційну конверсію та пошук нових, адаптивних моделей надання допомоги в поствоєнний період .

В умовах парадигм BANI та SHIVA, як бачимо, статичне ціноутворення втрачає свою функціональність, консервуючи системну неефективність. Як зазначають Н. Юрченко та Л. Криничко, некомерційний статус ЗОЗ породжує управлінську амбівалентність, де керівник змушений одночасно діяти як активний ринковий суб'єкт та як соціальний інститут [9; 4, с. 251].

Життєздатність некомерційного закладу прямо залежить від здатності до динамічного калібрування цінових моделей, *що дозволяє тарифам ПМГ та платним послугам не конкурувати, а взаємно доповнювати одне одного*. Така стратегічна адаптивність, що базується на врахуванні реалій сучасного ринку, дозволяє перетворити цінову політику на драйвер інституційного розвитку закладу, зберігаючи при цьому доступність та якість медичної допомоги населенню.

Література:

1. Berger R. How to Survive in the VUCA World. Hamburg : Roland Berger, 2013. 245 p.
2. Бай С., Єлісеєв В. Управління підприємством в умовах воєнного стану: звіт про НДР / Державний торговельно-економічний університет. Київ, 2024. 34 с.
3. Гоц В. В. Вплив BANI оточення на стратегію організації. Київ : Київський національний університет будівництва і архітектури, 2024. С. 90–94.
4. Криничко Л. Державне управління системою охорони здоров'я в умовах реформування : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 Миколаїв: Чорноморський нац. ун-т ім. Петра Могили, 2021. 437 с.
5. Нитка О. Модернізація інструментарію стратегічного менеджменту закладу охорони здоров'я : дис. ... д-ра філософії : спец. 073.. Тернопіль : Західноукраїнський нац. ун-т, 2025. 328 с.
6. Стахів О. Управління системним розвитком закладів охорони здоров'я: дис. ... д-ра філософії: спец. 07 Тернопіль : Західноукраїнський нац. ун-т, 2023. 247 с.
7. Чалюк Ю. О. Соціально-економічний розвиток в умовах RUPT, SHIVA та TACI світів. *Ефективне управління економікою на світовому, державному та регіональному рівнях* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Львів – Торунь, 2024. DOI: 10.36059/978-966-397-367-8-15.
8. Чалюк Ю. О. Глобальний соціально-економічний розвиток в умовах VUCA, SPOD, DEST та BANI світу. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-36-21.
9. Юрченко Н. Стратегічні підходи до ціноутворення на ринку охорони здоров'я. *Економіка та суспільство*. 2025. № 76. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-76-101.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-24>

**THE POLITICS OF MEMORY AS AN INSTRUMENT
OF CONSOLIDATION IN MODERN UKRAINIAN SOCIETY**

**ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНСОЛІДАЦІЇ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Kushko I. S.

*PhD, Senior Lecturer,
Head of the Department of Social
Sciences and Humanities
Municipal Higher Education Institution
«Vinnytsia Humanities and Pedagogical
College»
Vinnytsia, Ukraine*

Кушко І. С.

*доктор філософії, старший викладач,
завідувач кафедри суспільно-
гуманітарних наук
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

Сучасна архітектура української державності в умовах екзистенційної загрози вимагає не лише міцної оборони на лінії фронту, а й консолідованого внутрішнього простору, де історична пам'ять виступає ключовим елементом національної безпеки. Політика пам'яті перестала бути периферійною галуззю гуманітарного знання, перетворившись на стратегічний інструмент формування ідентичності, здатної протистояти маніпуляціям та ідеологічній агресії.

Актуальність політики пам'яті як інструменту консолідації зумовлена насамперед повномасштабним вторгненням Російської Федерації, що актуалізувало потребу в остаточному розриві з імперським та радянським минулим. Проте для сучасної України національна політика стала фактором виживання, оскільки агресор використовує псевдоісторичні наративи як виправдання для геноцидної війни.

Дослідження актуалізується також через безпрецедентний рівень суспільного запиту на вивчення власної історії. Станом на 2024–2025 роки близько 80% дорослого населення України виявляють високий інтерес до історії своєї країни, що є свідченням глибокої внутрішньої потреби у самоідентифікації. Це створює унікальне середовище, де державна політика пам'яті може стати не лише засобом усунення ворожих символів, а й фундаментом для довготривалої суспільної єдності [4].

Таблиця 1

Динаміка суспільного інтересу до історії (2023–2025)

Показник	Значення / Відсоток
Середня оцінка інтересу до історії (шкала 1–10)	7,6 бала
Частка респондентів з високим інтересом (6–10 балів)	80%
Зростання інтересу протягом останнього року (2024–2025)	69%
Зростання інтересу за останні 10 років (2015–2025)	69%
Частка тих, хто вважає історію важливою для перемоги	>75%

**Джерело:* узагальнено автором на основі [4]

Основна проблема реалізації політики пам'яті як інструменту консолідації полягає у складності переходу від стихійної деконструкції старого до системного конструювання нового меморіального простору. Утвердження «українськості» у топоніміці та пам'ятниках іноді стикається з інерцією радянської культурної пам'яті, що може призводити до маргіналізації певних груп населення, якщо процес не супроводжується глибоким діалогом [8].

Іншим аспектом проблеми є інституційна розпорошеність та правові колізії. Незважаючи на ухвалення закону «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» у серпні 2025 року, процес деколонізації залишається складним у координації. Відповідальність розподілена між багатьма органами: Верховна Рада перейменовує населені пункти, місцева влада – вулиці, Український інститут національної пам'яті (УІНП) надає висновки, а Міністерство культури погоджує демонтаж пам'яток [2]. Така розпорошеність даних та повноважень ускладнює моніторинг результатів та створює умови для саботажу на місцях.

Політика пам'яті в сучасній Україні реалізується через систему законодавчих актів, інституційну діяльність УІНП та низову меморіалізацію, що здійснюється громадами. Цей процес має на меті не лише символічне очищення, а й створення нових основ ідентичності, навколо яких відбувається згуртування суспільства в умовах війни.

Ключовим етапом консолідації стало ухвалення у 2023 році Закону «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». Цей закон став юридичним інструментом для демонтажу символіки, що глорифікувала імперське минуле від часів Московського царства до сучасної РФ [6]. Важливою рисою закону є його гнучкість, символіка може залишатися у музейних експозиціях та наукових працях, що дозволяє уникнути

тотального знищення історичного контексту та сприяє фаховій рефлексії.

Станом на кінець 2024 року результати виконання деколонізаційного та декомунізаційного законодавства демонструють вражаючі масштаби трансформації фізичного простору України.

Напрямок деколонізації / декомунізації	Кількісний показник (на 2025 р.)
Перейменовані топоніми (декомунізація з 2015 р.)	> 50 000
Усунені російські топоніми (деколонізація з 2022 р.)	> 25 000
Демонтовані радянські пам'ятники (Ленін та інші)	2 389 (55% – Леніну)
Демонтовані імперські пам'ятники (Пушкін, Суворов тощо)	> 1 000
Рівень виконання плану роботи УІНП у 2025 році	97%

*Джерело: узагальнено автором на основі [2]

Процес деколонізації не обмежується лише знесенням пам'ятників. УІНП оприлюднив переліки осіб та подій, що містять або не містять символіку російської імперської політики, надаючи громадам фахові орієнтири для перейменувань [3]. Це допомагає уникнути хаотичних рішень та забезпечує спадкоємність історичного наративу. Перейменування об'єктів на честь захисників України є прикладом свідомого конструювання пантеону новітніх героїв [3].

Найважливішим інструментом консолідації сьогодні є меморіалізація сучасної війни. Громади, родини загиблих та держава не відкладають це завдання до завершення бойових дій, розглядаючи вшанування як спосіб установлення соціальної та історичної справедливості [1]. УІНП розробив 10 принципів меморіалізації війни, серед яких пріоритетними є збереження автентичності місць пам'яті, залучення фахівців та відкритий діалог з громадою [5].

Особливе місце в цій системі займає Національне військове меморіальне кладовище (НВМК). Це не просто місце поховання, а «простір, у якому держава і суспільство разом вшановують полеглих Захисників і Захисниць України». 29 серпня 2025 року на НВМК відбулася перша церемонія поховання невідомих солдатів, що стало потужним символічним жестом визнання жертвності кожного воїна.

Ситуація з НВМК виявила глибоку напругу між бюрократичними нормами та потребою у сакралізації пам'яті. Проте саме цей конфлікт став каталізатором суспільної дискусії про те, як держава має захищати пам'ять про своїх героїв, що в кінцевому підсумку посилює горизонтальні зв'язки у суспільстві та солідарність із військовими.

Консолідація суспільства вимірюється не лише кількістю демонтованих пам'ятників, а й зміною ставлення до історичних постатей. Рівень консолідації також підтверджується соціологічними даними щодо віри в перемогу та готовності терпіти труднощі війни.

Політика пам'яті ефективно працює через інструменти «м'якої сили». Театр став важливим майданчиком для рефлексії над подіями Револуції Гідності та війни, передаючи емоційний стан суспільства та зберігаючи пам'ять про ці події в культурному дискурсі. Музика – пісні, марші та гімни, створені під час війни, – виконує роль «капсул часу», що зберігають дух епохи та сприяють консолідації навколо спільних емоційних переживань. Ця неформальна політика пам'яті часто є більш дієвою для молоді, ніж офіційні заходи, оскільки вона апелює до почуттів та сучасної естетики [7, с. 22–23].

Отже, варто зазначити, що державна політика пам'яті є не лише способом осмислення минулого, а й гнучким, стратегічно важливим ресурсом для побудови безпечного майбутнього. Завдяки експертному супроводу та прозорій комунікації з громадянами, цей механізм дозволяє трансформувати травматичний історичний досвід у потужний ресурс національної стійкості. Така трансформація дозволяє досягти справжньої внутрішньої єдності, де громадяни відчують глибоку причетність до творення сучасної української ідентичності. Консолідація нації навколо спільних ціннісних орієнтирів, які сьогодні гартуються у безкомпромісній боротьбі за незалежність, формує стійкий суспільний імунітет.

Сформована історична свідомість та ціннісна монолітність стають нашим найнадійнішим запобіжником проти будь-яких спроб зовнішнього військового чи ідеологічного реваншу.

Література:

1. 10 принципів меморіалізації війни. *Український інститут національної пам'яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/memorializaciya/9-pryncypiv-memorializaciyi-yakouy-mozhe-buty-pamyat-pro-viynu> (дата звернення: 26.02.2026).

2. Бахамент Н. Незалежність на власній мапі: як Україна позбувається радянського й колоніального минулого. *Рух ЧЕСНО*. 2025. 3 верес. URL: <https://www.chesno.org/post/6563/> (дата звернення: 26.02.2026).

3. Деколонізація: оприлюднено переліки осіб та подій, що містять та не містять символіку російської імперської політики. *Український інститут національної пам'яті*. 2025. 7 жовт. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/dekolonizaciya-oprylyudneno-pereliky-osib-ta-podiy->

shcho-mistyat-ta-ne-mistyat-symvoliku-rosiyskoyi-imperskoyi-polityky (дата звернення: 26.02.2026).

4. Історична пам'ять: результати соціологічного опитування дорослих жителів України : аналітичний звіт. *Київський міжнародний інститут соціології (КМІС)*. 2023. URL: https://kiis.com.ua/materials/news/20230320_d2/UCBI_History2023_rpt-UA_fin.pdf (дата звернення: 26.02.2026).

5. Методичні рекомендації для місцевих громад щодо пам'ятання учасників, жертв і подій російсько-української війни. *Український інститут національної пам'яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/memorializaciya/metodychni-rekomendaciyi-dlya-miscevyh-gromad-shchodo-zberezhennya-i-vshanuvannya-pamyati-uchasnykiv-zhertv-i-podiy-rosiysko-ukrayinskoji-viyny> (дата звернення: 26.02.2026).

6. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії : Закон України від 21.03.2023 № 3005-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (дата звернення: 26.02.2026).

7. Ціна свободи: від Української революції 1917–1921 рр. до російсько-української війни : матеріали II Міжнар. наук. конф. (22–23 листоп. 2024 р.). Київ, 2025. 258 с.

8. Чи є «деколонізація» в Україні антиколоніальною політикою? *Спільне: журнал соціальної критики*. 2025. 9 груд. URL: <https://commons.com.ua/uk/chi-ye-dekolonizaciya-v-ukrayini-antikolonialnoyu-politikou/> (дата звернення: 26.02.2026).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-666-9-25>

IDEOLOGEMES, VALUES AND PRACTICES OF CONSERVATISM IN MODERN UKRAINE

ІДЕОЛОГЕМИ, ЦІННОСТІ ТА ПРАКТИКИ КОНСЕРВАТИЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Stepyko M. T.

*Ph.D of Philosophy, Professor, Honored
Worker of Science and Technology,
Chief Researcher
National Institute for Strategic Studies
m. Kyiv, Ukraine*

Степико М. Т.

*доктор філософських наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки
України,
головний науковий співробітник
Національний інститут
стратегічних досліджень
м. Київ, Україна*

За визначенням консерватизм – культурна, соціальна та політична філософія, яка прагне сприяти та зберігати традиційні інститути, практики та цінності. Природа і зміст консерватизму залежать від конкретного суспільства й середовища, що часто зумовлює протилежне змістове навантаження, охоплене одним терміном. Консерватизм представлений численними політичними партіями, рухами, течіями тощо. Серед представників української консервативної думки – П. Куліш, Я. Головацький, В.Липинський, С.Томашівський, А. Шептицький та ін.

Консерватизм виступає за первинність порядку перед свободою, але не тому що порядок вищий за свободу, а тому що свобода може народитися тільки з порядку (космосу в давньогрецькому розумінні). Визначальною рисою консерватизму є насамперед постулювання природної соціальної нерівності на якій базуються уявлення про єдність суспільства та визнання ролі еліт у системі управління суспільством [1, с. 3].

Зростання популярності консерваторів у сучасному світі зумовлюється тим, що в умовах соціальної нестабільності, яка загрожує безпеці кожного, виборці віддають перевагу тим ідеологемам і цінностям, які зможуть зберегти їх впевненість в завтрашньому дні. Тому у багатьох країнах Західної Європи – Великобританії, Франції, Німеччині, Італії тощо часто при владі опиняються консервативні політики і партії.

Очевидно, що становлення суверенної української держави неможливе без врахування історичного досвіду державотворення, без

відновлення національних традицій, ідейної та культурної спадщини минулого. Сучасні (та і давніші, зазвичай, також) консерватори під захистом традиції не мають на увазі збереження всього старого і відкидання будь-чого нового – це вже не консерватизм, а реакція. Тимчасом консерватизм – це не про заперечення змін, а про їх характер. Про те, що зміни безперечно потрібні, але коли це справді потрібно, а не заради змін як таких. Це про те, що реформи мають враховувати специфіку держави та суспільства, де вони впроваджуються, а не спиратись лише на теоретичні конструкції, породжені відірваними від реальності інтелектуалами.

Тож консерватизм – це в першу чергу про бажання органічно поєднати минуле з сьогоденням і майбутнім. Як стверджував один із засновників ідеології консерватизму Е. Берк, «...суспільство складається не лише із живих, а це й ще союз між мертвими, живими та ненародженими» [2, 214–221].

Важливо підкреслили відмінність між лібералізмом та консерватизмом, яку описав той же Е. Берк. Замість суспільства призовників, ініційованого французькими революціонерами, він пропонував суспільство добровольців. [3, с. 50]. В розумінні консерваторів добровільність так чи інакше приводить до суспільної ієрархії, яка виділяє лідерів в тих чи інших сферах діяльності. Тільки доброволець або волонтер, тобто той, хто діє за покликом душі, а не просто працює, може бути рушійною силою та прикладом для інших. Така ієрархія будується на компетенціях: хто кращий або найбільш компетентний в галузі економіки або політиці – той і буде задавати особливий в них клімат і працювати на вагомий результат.

У стабільних державах волонтерство є визначальним показником особистісних якостей і характеристик людини, почесною діяльністю по розвитку та утвердження загальнолюдських цінностей: свободи, демократії, справедливості, взаємодомоги, захисту прав та свобод людини та громадянина, захисту навколишнього середовища тощо. В Україні волонтерство є вільним самодостатнім видом самодіяльності громадян, важливим чинником націєтворення при звуженні функцій держави до захисту її територіальної цілісності та незалежності в умовах воєнного стану. Розквіт волонтерської діяльності в Україні припав на час Революції Гідності і початок війни на Донбасі.

У надзвичайно складний період саме цей рух об'єднав суспільство, створив дієву структуру громадських організацій які взяли на себе вирішення найбільш нагальних і болючих проблем держави. Саме волонтери стали тією рушійною силою яка допомагає сьогодні армії в умовах воєнного стану, коли держава не в змозі забезпечити сектор безпеки і оборони належним чином.

Згідно концептів консерватизму, ієрархії компетентностей протичить політика квот, які розподіляють людей не за знаннями і досвідом, а за належністю до якоїсь вразливої соціальної групи, яка визначається владним механізмом. Саме тому, що квоти завжди запроваджуються штучним способом їх корисність може бути сумнівною. Отже влада для консерваторів – то скоріше влада авторитетів, причетних до якоїсь сфери, а не влада абстрактних прав окремої частини суспільства, яка потребує особливого ставлення через певну історичну ситуацію.

Важливого значення для консерватизму тому має проблема еліти. Визначення суспільної еліти консерваторами будується на лідерстві та освіченості. Лідери повинні формувати еліту, а лідерами є ті, хто, по-перше, розуміють наявну ситуацію і, по-друге, мають власне стратегічне бачення куди треба рухати світ. Для цього потрібне розуміння як минулого, так теперішнього і майбутнього.

Попри великі спокуси антиелітарного дискурсу слід пам'ятати просту консервативну істину: без власних еліт нація і держава не можуть бути життєздатними. Питання в тому, якими саме мають бути ці еліти. В.Липинський, наприклад, як і решта консерваторів, наголошували на тому, що суспільні ієрархії мають формуватися згідно особистих якостей, а не походження чи вродженого статусу. Згодом ця ідея лягла в основу концепції меритократії, котра має надзвичайне значення для України з її розбалансованими соціальними ліфтами, котрі ще потребують відлагодження.

Отже, можна дійти висновку, що з одного боку консерватизм це про збереження існуючого, перевіреного та ефективного порядку денного. З іншого боку консервативний підхід дозволяє здійснювати позитивні зміни у поступово-еволюційний, а не радикально-революційний спосіб. Як відмічає С. Чаплигін, приймаючи будь-яке політичне чи економічне рішення, консерватор завжди звертається до минулого і замислюється про майбутнє. Бо він мислить епохами, а не миттєвими вигодами. Тому консерватизм не даність, а завдання, не статика, а динаміка [4]. Принциповий момент відмінності консервативного світобачення від ліберального полягає, наприклад, у своїх складних зв'язках з традицією, авторитетність якої лібералізм повністю заперечує.

В межах сучасного українського консерватизму можна виділити три напрями: консервативно-демократичний або неоконсервативний, традиціоналістський та консервативно-радикальний. Якнайширше в політичній палітрі України представлений перший напрямок – консервативно-демократичний (Республіканська християнська партія, Християнсько-демократична партія, частково Всеукраїнське Об'єднання Християн, Християнсько-народний союз, Християнсько-ліберальний

союз. В ньому можна теж виокремити ряд гілок – національно-демократичну (Народний Рух України, Українська республіканська партія, частково Соціал-демократична партія України, Демократична партія України); реформістську (Реформи і порядок); екологічну (Партія «Зелених України»). Основним завданням цих партій, як вказують дослідники, є розбудова парламентськими методами правової Української держави.

Традиційний або традиціоналістський напрям був представлений Українською Національною Консервативною партією (1992–2018) та Конгресом Українських націоналістів, які і представляють центр консервативного спектра. Діяльність цих організацій переважно зосереджувалася на національних проблемах, що виявлялося у пропаганді збереження національної культури, мови, релігії, розвитку освіти й науки, реалізації національних інтересів тощо.

Консервативно-радикальний напрямок представлений Українською Консервативною Республіканською партією та Українською Республіканською партією. Використовуючи авангардні методи діяльності ці партії висували вимоги конституційного закріплення державної ідеології, надання пріоритету представникам українського етносу у кадровій політиці, орієнтації на власні моделі і силу при реформуванні суспільства.

Сам історичний процес у сучасній Україні створює підстави для оформлення та зростання консервативних поглядів серед населення. Формуванню консервативної ідей також сприяє відповідний дискурс у США та країнах Європейського Союзу, який хоч і не є на сьогодні домінуючим, однак залишається достатньо впливовим (особливо у США). Консерватизм традиційно ефективно реагує на відповідні загрози на інституційному, культурному та економічному фронтах, а тому має всі шанси на розвиток та набуття конкретних форм у вигляді спільнот, рухів та політичних партій.

Література:

1. Сейнтсбері Д. Що таке торізм? Консерватизм: Антологія. Київ : Смолоскип, 2008. 788 с.
2. Консервативна традиція політичного мислення від Едмунда Берка до Маргарет Тетчер. Антологія. Київ : Смолоскип, 2008. 778 с.
3. Скрутон Р. Консерватизм. Запрошення до великої традиції; пер. з англ. К. : Діса. Київ : Наш формат, 2022. 176 с.
4. Витоки консерватизму та способи його осмислення в Україні. URL: <https://conservative.study/blogi/vytoky-konservatyizmu-ta-sposoby-joho-osmyslennia-v-ukraini/>(дата звернення: 23.02.2026).

The project was implemented with the support of

The Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation is a non-governmental organization, which was established in 2010 with a view to ensuring the development of international science and education in Ukraine by organizing different scientific events for Ukrainian academic community.

The priority guidelines of the Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation

1. International scientific events in the EU

Assistance to Ukrainian scientists in participating in international scientific events that take place within the territory of the EU countries, in particular, participation in academic conferences and internships, elaboration of collective monographs.

2. Scientific analytical research

Implementation of scientific analytical research aimed at studying best practices of higher education establishments, research institutions, and subjects of public administration in the sphere of education and science of the EU countries towards the organization of educational process and scientific activities, as well as the state certification of academic staff.

3. International institutions study visits

The organisation of institutional visits for domestic students, postgraduates, young lecturers and scientists to international and European institutes, government authorities of the European Union countries.

4. International scientific events in Ukraine with the involvement of EU speakers

The organisation of academic conferences, trainings, workshops, and round tables in picturesque Ukrainian cities for domestic scholars with the involvement of leading scholars, coaches, government leaders of domestic and neighbouring EU countries as main speakers.

Contacts:

Head Office of the Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation:
88000, Uzhhorod, 25, Mytraka str.
+38 (099) 733 42 54
info@cuesc.org.ua

www.cuesc.org.ua

Social Sciences Under Global Crises

International scientific conference

March 4–5, 2026

Izdevniecība “Baltija Publishing”
Avotu iela 8 k-1 - 25, Rīga, LV-1011
E-mail: office@baltijapublishing.lv

Iespiests tipogrāfijā SIA “Izdevniecība “Baltija Publishing”
Parakstīts iespiešanai: 2026. 9. marts
Tirāža 100 eks.